

**Utvärdering av dietistutbildning
samt utbildning i hushållsvetenskap,
kostvetenskap, kostekonomi,
måltidskunskap, klinisk nutrition
och nutrition**

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av dietistutbildning samt utbildning i hushållsvetenskap,
kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition**

Producerad av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:7 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Sara Karlsson**

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, februari 2005

Tryckt på miljövänligt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Framgångsrik akademisering	9
Tvärvetenskapligt dilemma	9
Vetenskaplig fördjupning saknas i måltidskunskap	10
Bättre omvärldsanalys och information behövs	10
Att åtgärda sned könsfördelning kräver nytänkande	10
Små miljöer behöver samverka	11
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	13
Missiv	15
Utgångspunkter	17
Bakgrund och syfte	17
Arbetsätt	17
Referensram	18
Examens- och ämnesbeskrivningar	19
Huvudämne, generell examen och yrkesexamen	19
Allmän historik	20
Dietistexamen	21
Hushållsvetenskap	23
Kostvetenskap	24
Kostekonomi	26
Måltidskunskap	27
Nutrition och klinisk nutrition	27
Generella bedömningar och rekommendationer	29
Grundutbildning	29
Forskarutbildning	35
Göteborgs universitet (Sahlgrenska akademien)	
Avdelningen för klinisk näringslära	39
Sammanfattande omdöme	39
Gemensamma förutsättningar	39
Grundutbildning i klinisk nutrition	41
Dietistutbildning	42
Forskarutbildning i klinisk näringslära	43
Rekommendationer	44
Göteborgs universitet Institutionen för hushållsvetenskap	45
Sammanfattande omdöme	45
Gemensamma förutsättningar	45
Grundutbildning i hushållsvetenskap	48
Grundutbildning i kostvetenskap	48

Grundutbildning i kostekonomi	49
Forskarutbildning i hushållsvetenskap	49
Rekommendationer	50
Karolinska institutet Institutionen för medicinsk näringslära	51
Sammanfattande omdöme	51
Gemensamma förutsättningar	51
Grundutbildning i nutrition	53
Forskarutbildning i medicinsk näringslära	54
Rekommendationer	55
Umeå universitet Institutionen för kostvetenskap	57
Sammanfattande omdöme	57
Gemensamma förutsättningar	57
Grundutbildning i kostvetenskap	60
Dietistutbildning	60
Forskarutbildning i kostvetenskap	61
Rekommendationer	62
Uppsala universitet Institutionen för hushållsvetenskap	63
Sammanfattande omdöme	63
Gemensamma förutsättningar	63
Grundutbildning i hushållsvetenskap	66
Dietistutbildning	67
Forskarutbildning i hushållsvetenskap (måltidsforskning)	67
Rekommendationer	68
Örebro universitet (Restauranghögskolan i Grythyttan)	
Institutionen för restaurang- och måltidskunskap	69
Sammanfattande omdöme	69
Gemensamma förutsättningar	69
Grundutbildning i måltidskunskap	72
Forskarutbildning i måltidskunskap	73
Rekommendationer	74
Bilaga 1: Referensram	75
Bilaga 2: Dietistprogrammets innehåll	81
Bilaga 3: Kurser inom området klinisk nutrition och nutrition inom ämnen och utbildningsprogram	83
Bilaga 4: Forskarutbildningens innehåll	85

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den utvärdering av dietistutbildning samt utbildning i hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition som Högskoleverket genomfört under år 2004. Både grund- och forskarutbildning utvärderas.

Rapporten består av två delar. Den första delen med sammanfattning, beslut och reflektioner är Högskoleverkets. Den andra delen är bedömargruppens och består dels av ett generellt avsnitt, dels av ett avsnitt med bedömningar av enskilda lärosäten.

Den yrkesexamen och de huvudämnen som berörs av utvärderingen ges vid ett relativt litet antal lärosäten men spänner över ett brett fält från estetik, humaniora och samhällskunskap till naturvetenskap och medicin. I bedömargruppen ingår därför sakkunniga från flera skilda discipliner. Bedömargruppen identifierar väsentliga skillnader mellan de utvärderade utbildningarna men också vissa generella mönster.

Inom grundutbildningen har flertalet av de utvärderade ämnena liksom dietistutbildningen stark förankring i praktisk yrkesutövning, medan de har kommit olika långt när det gäller forskningsanknytning av undervisningen. Eftersom flera av disciplinerna är relativt nya och forskarutbildningsmiljöerna små, är det nationella rekryteringsunderlaget av forskningsmeriterade lärare ännu otillräckligt. Flera av ämnena är tvärvetenskapliga, vilket gör det svårt att skapa en sammanhållen identitet och fördjupning. Generellt sett får utbildningarna goda kvalitetsomdömen. För ytterligare utveckling rekommenderar bedömargruppen bl.a. satsningar på omvärldsanalys, pedagogik, internationisering samt på strategiskt arbete för att åtgärda den sneda könsfördelningen bland studenter och lärare.

Inom forskarutbildningen finner bedömargruppen att systemen för handledning och doktorandinflytande fungerar väl. I de samhällsvetenskapliga forskarutbildningsmiljöerna har doktoranderna trygga anställningsförhållanden med doktorandtjänst från start. Antalet doktorander är dock för litet för att varje enskild forskarutbildningsmiljö ska utgöra en kritisk massa. Bedömargruppen uppmanar därför till samverkan. De medicinska forskarutbildningsmiljöerna är större och mer inarbetade, men där ges inte doktorandtjänst från start. Istället tillämpas ett system med forskarutbildningspraktikanter.

Samtliga utbildningar befinns uppfylla kvalitetskraven för högre utbildning och Högskoleverket ifrågasätter därför inte någon examensrätt. Restauranghögskolan i Grythyttan vid Örebro universitet avråds dock från att utveckla en magisternivå i måltidskunskap innan den vetenskapliga förankringen och identiteten stärkts.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen

Sara Karlsson

Beslut

2005-02-07

Reg.nr 643-925-03

Utvärdering av dietistutbildning samt utbildning i hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition

Högskoleverket finner att dietistutbildningen vid Göteborgs universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning och ifrågasätter därför inte examensrätten vid dessa lärosäten. Högskoleverket finner även att grund- och forskarutbildningen i hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition vid Göteborgs universitet, Karolinska institutet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning och ifrågasätter därför inte examensrätten vid dessa lärosäten. En uppföljning av utvärderingen kommer att göras inom tre år.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Sara Karlsson i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Stähle.

Sigbrit Franke

Sara Karlsson

Kopia:
Utbildningsdepartementet
Ledamöter i bedömargruppen

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete och en gedigen analys. Det är Högskoleverkets förhoppning att bedömargruppens rapport kan bidra till den fortsatta utvecklingen av de berörda utbildningarnas kvalitet. Några av de frågor som tas upp i bedömargruppens rapport vill Högskoleverket särskilt reflektera över.

Framgångsrik akademisering

Bland de utvärderade utbildningarna är det endast dietistexamen som är en yrkesexamen enligt högskoleförordningen. Genom sitt gemensamma ursprung har dock även ämnena hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition anknytning till praktisk yrkesutövning. De har successivt genomgått en akademiseringsprocess och ska nu som all annan högskoleutbildning vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Högskoleverket konstaterar med tillfredställelse att flera utbildningar ligger långt framme när det gäller forskningsanknytning. Karolinska institutets utbildning i nutrition bör framhållas då den är starkt forskningsbaserad och internationellt orienterad. Även dietistutbildningarna vid Göteborgs universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet får ses som lyckade exempel på akademisering. Alla tre får goda kvalitetsomdömen och är populära utbildningar med högt söktryck. Högskoleverket vill betona lärosätenas viktiga roll i att, genom forskning och samarbete, driva utvecklingen av dietistyrket framåt. Det är en stor utmaning att integrera de teoretiska och de praktiska delarna av utbildningen och förbereda studenterna för en föränderlig yrkesutövning.

Tvärvetenskapligt dilemma

Den vetenskapliga utvecklingen saknar inte heller utmaningar. Inom flera av de utvärderade ämnena råder fortfarande brist på disputerade och forskningsmeriterade lärare, vilket gör att lärarkåren ofta behöver kompletteras med externa lärare. Ett annat dilemma är att flera ämnen, inklusive hushållsvetenskap och kostvetenskap, har en mycket bred tvärvetenskaplig ansats som spänner över såväl humaniora och samhällsvetenskap som naturvetenskap. Detta är både en styrka och en nödvändighet inom ett så stort område som mat och näring, samtidigt som det är en svår uppgift att uppnå progression och djup i både teori och metod i denna typ av utbildning. Högskoleverket vill understryka kursledningens och läroplanens betydelse i det vetenskapliga och pedagogiska utvecklingsarbetet och instämmer i bedömargruppens rekommendation att alla, inklusive externa lärare, bör involveras i detta. Institutionen för

kostvetenskap i Umeå är ett exempel på hur särskilda insatser för att rekrytera disputerade lärare och att arbeta i lärarlag haft positiva effekter.

Vetenskaplig fördjupning saknas i måltidskunskap

I det nyaste av de utvärderade ämnena, måltidskunskap vid Restauranghögskolan i Grythyttan vid Örebro universitet, finns sedan tidigare en förankring i hantverk och beprövad erfarenhet. Däremot menar bedömargruppen att den vetenskapliga skolningen ännu saknar tydlighet och progression, med resultat att studenternas kunskaper och färdigheter i vetenskaplig teori och metod inte fördjupas i tillräcklig grad. Exempelvis visar en stickprovsgranskning av c-uppsatser på brister i teoriansknytning, metod och språkbehandling. Länken mellan grundutbildning, forskarutbildning och forskning är också svag. Högskoleverket instämmer därför i bedömargruppens rekommendation att den vetenskapliga förankringen bör stärkas innan lärosätet kan gå vidare och utveckla en magisternivå.

Bättre omvärldsanalys och information behövs

För närvarande pågår en intensiv samhällsdebatt om mat, folkhälsa och hållbar utveckling, där de utvärderade utbildningarna är högst relevanta men ännu inte helt funnit sin roll. Bedömargruppen noterar dels att söktrycket till de olika utbildningarna varierar, dels att lärosätena ofta saknar information om vad arbetsmarknaden behöver och efterfrågar. Det är lärosätenas ansvar att utforma och marknadsföra sina utbildningar så att de attraherar studenter. Det är också lärosätenas ansvar att se till att utbildningarna är aktuella och att de färdigutbildade studenterna är gångbara på arbetsmarknaden. För detta krävs kunskaper om och kontakter med det omgivande samhället. Liksom bedömargruppen menar Högskoleverket därför att uppföljningar av tidigare examinerade studenter samt analyser av arbetsmarknad och omvärld bör vara självklara inslag i utbildningsplaneringen.

I sin rapport påpekar bedömargruppen vidare att lärosätena är dåliga på att förklara vilken profil de har och vad deras huvudämnen egentligen innehåller. De begrepp som används är oklara och överlappar ofta varandra. Det är därför besvärligt för en potentiell student eller annan utomstående att överblicka det utbildningsutbud som finns, vilket i sin tur förmodligen är ett hinder i marknadsföringen. Högskoleverket stödjer därför bedömargruppens uppmaning till lärosätena att tydligare definiera sina profiler samt att samverka mer kring informationsinsatser och nationella definitioner av grundläggande begrepp.

Att åtgärda sned könsfördelning kräver nytänkande

Huvuddelen av studenterna, doktoranderna och lärarna på de utvärderade utbildningarna är kvinnor. Ett undantag är måltidskunskap vid Örebro univer-

sitet där könsfördelningen är förhållandevis jämn. Det är också värt att uppmärksamma att de nya programmen vid Institutionen för hushållsvetenskap vid Göteborgs universitet fått en högre andel manliga sökanden. Generellt sett saknas dock konkreta och verkningfulla åtgärder för att utjämna den sneda könsfördelningen och problemet tycks heller inte vara prioriterat. Här finns en trolig koppling till behovet av tydligare information. Utbildningarnas profil och benämning bör inte underskattas när det gäller att rekrytera studenter, kvinnliga såväl som manliga. Högskoleverket vill uppmana utbildningarna till nytänkande och till att målinriktat arbeta för att utbildningarna ska appellera till både kvinnor och män.

Små miljöer behöver samverka

Högskoleverket instämmer vidare i bedömargruppens rekommendation att ta tillvara på möjligheterna till samläsning och samarbete med andra utbildningar inom det egna lärosätet, inte minst då detta minskar risken för isolering. Förutsatt att studenternas förkunskaper är adekvata och ligger på jämförbar nivå ger samläsning ökade möjligheter till en kritisk och kreativ studiemiljö. I denna miljö kan studenterna också utveckla medvetenhet och förståelse för varandras profession och hur olika yrkeskategorier arbetar och kan samarbeta.

Även när det gäller forskarutbildningen finns det anledning att uppmuntra samverkan. Med undantag av forskarutbildningen vid Karolinska institutet och på Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet är forskarutbildningsmiljöerna så små att de inte uppnår en ”kritisk massa”. Högskoleverket vill därför uppmana lärosätena att, liksom bedömargruppen rekommenderar, söka mer samarbete kring forskarutbildningen med gemensamma forskarutbildningskurser och forskningsseminarier.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

2005-02-07

Reg. nr 643-925-03

Utvärdering av dietistutbildning samt utbildning i hushålls-vetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition

Högskoleverket initierade hösten 2003 ovanstående utvärdering. För utvärderingen utsågs en extern bedömargrupp bestående av:

- Lillemor Abrahamsson, universitetslektor i näringslära och dietetik, Uppsala universitet (ordförande)
- Nils-Georg Asp, professor i industriell näringslära, Lunds universitet
- Björn Halling, kock samt pensionerad hedersrektor, Restaurangakademien, Stockholm
- Ulrika Hörnell-Wiberg, student, Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet
- Arne Oshaug, professor i samfunnsnäring, Høgskolen i Akershus, Norge
- Päivi Palojoki, docent i hushållsvetenskap, Helsingfors universitet, Finland
- Ingalisa Philip, dietist, Region Skåne
- Søren Toubro, lektor i human ernæring, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Danmark
- Gun Åbacka, doktorand i huslig ekonomi, Åbo Akademi Vasa, Finland
- Lisa Öberg, docent i historia, Södertörns högskola.

Utvärderingen genomfördes under 2004. Bedömningen utgår från de kvalitetsaspekter som tillämpas vid Högskoleverkets nationella utvärderingar av ämnen och yrkesprogram. Som underlag för bedömningen används institutionernas självvärderingar samt platsbesök då samtal förts med ledning, lärare, doktorander och studenter.

Härmed överlämnas gruppens yttrande till Högskoleverket.

För bedömargruppen

Lillemor Abrahamsson

Utgångspunkter

Bakgrund och syfte

Denna utvärdering berör dietistexamen samt huvudämnena hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition. Utvärderingen är ett led i Högskoleverkets regeringsuppdrag att inom en sexårsperiod utvärdera samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina. Dessa nationella utvärderingar omfattar alla lärosäten där respektive ämne eller yrkesexamen erbjuds. Även forskarutbildning utvärderas. Utvärderingarna har huvudsakligen tre syften:

1. Att bidra till att utveckla kvaliteten i utbildningen
2. Att granska att utbildningen svarar mot mål och bestämmelser i högskolelagen och högskoleförordningen
3. Att ge information till bl.a. studenter inför valet av utbildning.

Arbetsätt

I sitt arbete har bedömargruppen utgått från Högskoleverkets generella utvärderingsmodell. Denna baseras på kollegial bedömning (peer review) och börjar med att de aktuella lärosätena genomför en självvärdering i enlighet med en manual framtagen av Högskoleverket. Sedan gör bedömargruppen ett platsbesök i syfte att få kompletterande och fördjupad information. Bedömargruppens utlåtande publiceras i en rapport tillsammans med Högskoleverkets beslut. Tre till sex månader senare hålls en återföringskonferens där utvärderingens resultat diskuteras med de berörda lärosätena.

I denna utvärdering ingår utbildningar som ges vid ett relativt litet antal lärosäten men som representerar ett brett kunskapsfält, från naturvetenskap och samhällsvetenskap till konstnärlig utbildning och hantverk. Högskoleverkets modell har därför anpassats särskilt till de aktuella ämnena och yrkesprogrammet. Bedömargruppens sammansättning är ett exempel på detta. I bedömargruppen ingår sakkunniga från flera skilda discipliner, där var och en har bidragit med specifik ämneskompetens men också med erfarenhet av undervisning, utbildningsplanering och yrkesutövning. Samtliga bedömare står bakom rapporten i sin helhet.

Arbetsgången har i stora drag varit som följer: I slutet av mars 2004 inkom självvärderingarna till Högskoleverket. Bedömargruppen träffades för första gången i april och diskuterade då både utvärderingsmodellen och självvärderingarna. Inför det andra bedömargruppsmötet, i juni, fick en mindre grupp i uppdrag att arbeta vidare med utvärderingens referensram. Detta arbete fortsatte sedan under sommaren och hösten. Parallellt fördelades också skrivansvar för de generella frågorna.

Under perioden från 16 september–4 oktober gjorde bedömargruppen platsbesök vid de sex lärosätena och mötte ledning, lärare, doktorander och studenter. Inför besöken delades bedömargruppen in i delegationer om fem personer per lärosäte, så att varje enskild bedömare kom att besöka 2–4 lärosäten. Delegationerna var olika sammansatta från gång till gång, inte minst för att matcha lärosätets profil med särskild kompetens ur bedömargruppen. Efter respektive platsbesök samlades kommentarer in från samtliga bedömare enligt en i förväg överenskommen mall. För varje platsbesök tog dessutom en person ur bedömargruppen ett särskilt textansvar. Samtliga lärosätetexter diskuterades vid ett möte i november. I december 2004 möttes bedömargruppen en sista gång för att enas om ett rapportutkast, som därefter finslipades per e-post.

Under arbetets gång har bedömargruppen varit uppmärksam på att undvika eventuella jävsituationer. Bedömare som är verksamma vid ett visst lärosäte har inte deltagit i bedömningen av detta och har lämnat rummet då denna lärosätetext diskuterats i storgrupp. De har heller inte sett textutkast om sitt eget lärosäte förrän på ett sent stadium.

Från Högskoleverkets sida har Sara Karlsson medverkat som projektledare och Magnus Johansson som projektmedarbetare. De har bl.a. stått för den översiktliga projektplaneringen, samordningen av skrivarbetet och kontakterna med lärosätena.

Referensram

Bedömargruppen har utarbetat en referensram för utvärderingen. I denna har bedömargruppen gjort en tolkning av relevanta lagar och förordningar samt av de kvalitetsaspekter som tillämpas generellt vid Högskoleverkets utvärderingar. Referensramen, som presenteras i sin helhet i bilaga 1, fungerar som en utgångspunkt för bedömningen. Följande aspekter beaktas:

- Studenter (rekrytering, förkunskaper, inflytande)
- Lärare (kompetens, kompetensutveckling, arbetssituation)
- Doktorander (rekrytering, arbetssituation, inflytande)
- Mål och strategier
- Utbildningsmiljö och infrastruktur
- Lärande, undervisningsmetoder och examinationsformer
- Kvalitetsarbete, prestationsgrad och uppföljning
- Genus
- Jämställdhet
- Mångfald
- Internationalisering
- Litteratur och kursplaner.

Examens- och ämnesbeskrivningar

Detta kapitel inleds med en reflektion om begreppen huvudämne, generell examen och yrkesexamen samt en beskrivning av de examina som finns inom den svenska högskolan för närvarande. Därefter följer en historisk bakgrund till den examen och de ämnen som utvärderas. Slutligen presenteras dessa som de har beskrivits för bedömargruppen i självvärderingarna och vid besöken vid de aktuella lärosätena.

Huvudämne, generell examen och yrkesexamen

Examensordningen anger vilka examina som får avläggas inom grundläggande högskoleutbildning och vilka krav som ska uppfyllas för respektive examen. Det finns dels generella examina, dvs. magisterexamen med ämnesdjup respektive ämnesbredd, kandidatexamen och högskoleexamen, dels yrkesexamina för drygt 40 yrken, varav dietist är ett. Inom forskarutbildning finns två examina: doktorexamen och licentiatexamen.

I generella examina används begreppet huvudämne för att ange fördjupning. Kandidatexamen kräver studier i huvudämnet omfattande 60 poäng medan en magisterexamen med ämnesdjup kräver studier i huvudämnet omfattande 80 poäng. Vad som är ett huvudämne definieras inte i några särskilda föreskrifter utan utvecklas i praxis. Lärosätena tar själva beslut om vilka huvudämnen som ska etableras.

I Högskoleverkets utvärderingar används en modell som innebär att generella examina utvärderas genom huvudämnet medan yrkesexamina utvärderas i sin helhet. I denna utvärdering har dietistexamen sammanförts med huvudämnen hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition till ett block. Sålunda utvärderas lokala utbildningsprogram (exempelvis nutritionslinjen och kostvetarprogrammet) enbart genom dessa huvudämnen medan dietistutbildningen utvärderas i sin helhet. I vissa fall har detta medfört svårigheter då lokala program haft en mer framträdande position på lärosätena än huvudämnen. Som en första observation uppmanar bedömargruppen därför lärosätena att reflektera över huvudämnenas roll, i synnerhet som forskningsförberedande fördjupning. Det innebär bl.a. att presentationen av huvudämnets innehåll och eventuell profilering vid lärosätet, i tillgängliga dokument som utbildningsplaner och kursplaner, behöver förtydligas. Dessutom är flera begrepp inom detta vida ämnesblock som rör mat, näring och människor, överlappande och otydliga och behöver definieras nationellt.

Allmän historik

Ämnena hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, nutrition och klinisk nutrition samt yrkesutbildning till dietistexamen har ett gemensamt ursprung, nämligen de husliga utbildningar som startades i slutet av 1800-talet.¹ Det var vid dessa fackskolor och seminarier, vilka inte tillhörde universiteten, som den högre undervisningen om livsmedel, mat och ekonomi samt näringslära och hälsa fanns under 1900-talets första decennier². Senare utvecklades ämnet näringslära till en akademisk disciplin i Sverige genom forskning inom främst medicinsk och klinisk kemi och invärtesmedicin, och genom att några professorer i bl.a. klinisk kemi och medicin införde inslag av näringsfysiologi i läkar- och tandläkarutbildningen. I Norge inrättades en professur i ämnet ”ernæring” vid medicinska fakulteten på Oslo universitet 1932,³ och i Finland 1947⁴.

Hösten 1966 startade en högskoleutbildning i näringslära vid Nordiska högskolan för hushållsvetenskap (NHH, inrättad 1963), vilken förlades till Universitetet i Oslo eftersom det där fanns en professur i ämnet.⁵ Utbildningen ledde till nordisk kandidatexamen i hushållsvetenskap. Den första svenska universitetsutbildningen i ämnet näringslära startade 1968 vid Karolinska institutet (KI) i Stockholm. Fyra professorer i näringslära med olika inriktning inrättades 1970 vid universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala.

I samband med 1977 års högskolereform blev seminarierna för huslig utbildning i Göteborg, Umeå och Uppsala universitetsinstitutioner. De tre institutionerna har utvecklat olika ämnesprofiler och fick under 1990-talet rätt att utfärda kandidat- och magisterexamen samt doktorsexamen. Vid universiteten i Uppsala och Göteborg benämns ämnet hushållsvetenskap eftersom det även omfattar området textil respektive slöjd, medan ämnet vid Umeå universitet heter kostvetenskap.

Intresset för kostbehandling inom sjukvården ökade liksom kunskapsunderlaget och behovet av dietistutbildningar behandlades i flera statliga utredningar under mitten av 1900-talet.⁶ Som en del av den Nordiska högskolan för hushållsvetenskap bedrevs vid Göteborgs universitet, Sahlgrenska sjukhuset en utbildning i dietetik (först dietetikerutbildning och senare linjen för näringsterapi) under åren 1969–79. Inom den svenska högskolan startade 1978

1. Lundh, H., (1945) Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala 1895–1945. En minnesskrift. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri.

2. 1953 års lärarinneutbildningskommitté (1957) Lärarutbildningen på det husliga området. Stockholm: Fritzes (SOU 1957:28) ISSN 0375-250X.

3. Nordiska högskolan för hushållsvetenskap (1996) Slutrapport om bedriven verksamhet 1963–1996. Göteborg: Nordiska högskolan för hushållsvetenskap. ISBN 91-630-4866-3.

4. Ahlström, A., (1997) Finnish nutrition education and research; 50th anniversary of nutrition education at Helsinki University. I: Scandinavian Journal of Nutrition, v. 41 n. 3, s. 111–116.

5. Nordiska högskolan för hushållsvetenskap. Ibid.

6. Isaksson, B., (1986) Human näringsforskning: Mål och medel. I: Näringsforskning, v. 30 n. 4, s. 122–129.

dietistutbildningar efter flera år med försöksutbildningar i påbyggnadsform för hushållslärare och ekonomiföreståndare. Linjen för kost och näringsekonomi på 100 poäng inrättades 1978 vid universiteten i Göteborg och Uppsala, och blev 1986 linjen för kostekonomi och kostterapi med två inriktningar om 120 poäng vid universiteten i Göteborg, Umeå och Uppsala. Dessa två utbildningar i kostekonomi respektive kostterapi blev vid 1993 års högskolereform lokala utbildningsprogram, som ledde till generella examina, först kandidat- och senare även magisterexamen.

Hotell- och restaurangnäringens behov av högre utbildning uppmärksammades under 1980-talet vilket ledde till att en högskoleutbildning för kockar och servitörer startade 1993 och därmed en akademisk etablering av detta ämnesområde vid vad som numera är Institutionen för restaurang- och måltidskunskap/Restauranghögskolan i Grythyttan, Örebro universitet⁷. Vid Umeå universitet finns en enhet som också benämns Restauranghögskolan med gastronomiprogram, livsmedelsprogram och program för restaurangmanagement. Dessutom finns sedan höstterminen 2004 ett gastronomiprogram på 120 poäng vid Högskolan Kristianstad.

Dietistexamen

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Dietistprogram om 160 poäng finns vid tre lärosäten: Göteborgs universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Efter bedömning av Högskoleverket år 2000 har dessa lärosäten rätt att utfärda dietistexamen efter 120 poäng. Utbildningarna leder därmed till en yrkesexamen och dietist är en skyddad yrkestitel. Utbildningarna ger även behörighet till forskarutbildning. Vid Umeå universitet och vid Uppsala universitet leder dietistprogrammet efter 160 poäng och övriga uppfylla krav till filosofie magister-examen och vid Göteborgs universitet till medicine magister-examen. Vid de två förstnämnda tillhör dietistprogrammen samhällsvetenskapliga fakulteter medan dietistprogrammet vid Göteborgs universitet tillhör den medicinska fakulteten vid Sahlgrenska akademien.

Allmän karakteristik av examen

Dietistexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om sammanlagt 120 poäng. Utöver de allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen gäller:

För att få dietistexamen ska studenten ha:

- de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna arbeta som dietist
- kunskap om och förmåga att undersöka och bedöma näringsintag och näringsstillstånd

7. Gustafsson, I. & Strömberg, U. (red.) (2004) Tid för måltidskunskap. Örebro: Universitetsbiblioteket.

- förmåga att planera och hantera kost för olika grupper i samhället samt förmåga att informera om kost och hälsa
 - förmåga att förebygga, utreda och behandla kost- och nutritionsrelaterade problem, symptom och sjukdomar
 - insikt i yrkesrollen som förbereder för lagarbete och samverkan med andra yrkesgrupper
 - god självkännedom och förmåga till inlevelse och därigenom, med beaktande av ett etiskt förhållningssätt och en helhetsbild av människan, ha förmåga att värna om patienter och deras närstående.
- Härutöver gäller de mål som respektive högskola bestämmer.

Lärosätesbeskrivningar av examen, kursinnehåll och profilering

De skilda universiteten är olika breda i sina beskrivningar av dietistens arbetsområde, vilket till viss del avspeglas i programmens lokala profiler. Vid Göteborgs universitet betonas att programmet har en naturvetenskaplig inriktning med beteendevetenskapliga inslag. Vidare ska studenten efter dietistexamen ha fördjupade kunskaper i humanfysiologi och biokemi samt klinisk nutrition⁸ samt självständigt ha tränat på att kartlägga, utvärdera och rapportera inom professionens olika verksamhetsområden. Integrering av teori och praktik framhålls.

Vid Umeå universitet anges att tyngdpunkten ligger i kost- och näringsbehandling och med huvudsaklig inriktning mot hälso- och sjukvården. Man nämner en för dietisten bred arbetsmarknad: sjukhus, vårdcentraler, forskning, undervisning, läkemedelsföretag, livsmedelsindustri, egen företagsverksamhet. Uppsala universitet ger en mer allmän beskrivning där dietistens profession uppges röra kost- och nutritionsbehandling av sjukdom samt prevention av kostrelaterade sjukdomar.

Inträdeskraven för gymnasiekompetens är desamma på de tre lärosätena dvs. Ma B, Sh A, Nk B (alternativt Fy A, Ke A, Bi A). Utbildningsupplägget varierar dock. Vid alla tre lärosätena kan en dietistexamen tas ut efter 120 poäng även om programmet är 160 poäng i sin fulla längd. En dietistexamen efter 120 poäng vid Göteborg universitet innefattar dock inte per automatik en längre uppsats, vilket utbildningarna vid Umeå universitet och Uppsala universitet gör. Huvudämnet i kandidat- och magisterexamen vid Uppsala universitet är hushållsvetenskap. Vid Umeå universitet är huvudämnet kostvetenskap medan det vid Göteborgs universitet är klinisk nutrition. Gemensamt är att samtliga utbildningar rör människans koppling till mat och näring ur såväl kemiskt som biologiskt och sociokulturellt perspektiv. Utöver teoretiska studier ingår klinisk utbildning och fältstudier (mellan 10 och 15 poäng). Samtliga betonar vikten av att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Viss profilering förekommer. Göteborgs uni-

8. Begreppet dietetik används vid Uppsala universitet och Umeå universitet för ämnesområdet med ungefär motsvarande innehåll.

versitet har något mer naturvetenskaplig inriktning och Uppsala universitet betonar i sitt kursutbud ämnet psykologi. Se även bilaga 2 för en översikt av dietistutbildningarnas innehåll.

Hushållsvetenskap

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Ämnet hushållsvetenskap finns vid Institutionen för hushållsvetenskap (IHV) vid Uppsala universitet sedan mitten på 1980-talet och vid Institutionen för hushållsvetenskap (IHu) vid Göteborgs universitet sedan 1988. Ämnet ingår i den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet och i den utbildningsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet. Hushållsvetenskap kan vid båda lärosätena ingå som huvudämne i filosofie kandidat- alternativt magisterexamen och även i doktorsexamen. Forskarutbildning i ämnet hushållsvetenskap infördes vid Uppsala universitet 1991 och vid Göteborgs universitet 1992. Vid Uppsala universitet inrättades en professur i ämnet med inriktning mot måltidsforskning år 2000.

Vid båda institutionerna ges utbildning i ämnet på flera program inom såväl kost- som textil- och slöjdområdena. (Se tabell 1.) I denna utvärdering berörs inte textil- eller slöjdiriktningen. Hushållsvetenskap med kostinriktning är tvärvetenskapligt och kan innefatta kunskaper karakteriserade som naturvetenskap, teknik, medicin, humaniora och samhällsvetenskap.

Lärosätesbeskrivningar av ämnet

Vid Göteborgs universitet befinner sig utbildning och forskning inom ämnet hushållsvetenskap i skärningspunkten mellan många etablerade ämnen som ekonomi, etnologi, livsmedelsvetenskap, medicin, näringslära, pedagogik, psykologi och sociologi. Den lokala profileringen beskrivs som ett helhetsperspektiv på ämnesområdet och resurshushållningsfrågor relaterade till hållbar utveckling betonas. Beslutsfattande, val och vanor som gäller hantering av resurser, uppmärksammas särskilt. Inom forskarutbildningen fokuserar man på hur resurshushållningsprocesser går till i vardagslivet och under vilka förutsättningar de genomförs. Hushållsvetenskap blev forskarutbildningsämne 1992. Inom lärarutbildningen till hem- och konsumentkunskapslärare ges kurser i hushållsvetenskap på kandidatnivå. I programmen kost- och friskvård samt restaurangmanager studeras ämnet enbart som biämne.

Hushållsvetenskap vid Uppsala universitet karakteriseras som ett tvärvetenskapligt ämne som även omfattar färdighetsträning i hantverk. Ämnet har två inriktningar: kost och textil. Inriktningen mot kostvetenskap och dietetik ingår som huvudämne i dietistprogrammet. Kostvetenskap ingår dessutom i kostekonomiprogrammet och kan ingå i samhällsvetarprogrammet, lärarprogrammet eller i en generell examen. Inom kostvetenskap finns två fördjupningsinriktningar: kostsociologi respektive sensorik och sensorisk analysteknik. Både kostvetenskap och dietetik ges upp till D-nivå. Speciellt

med dietetiken är att det inte finns någon A-nivå utan att kostvetenskap och humanfysiologi är behörighetskrav till B-nivån. Den lokala profileringen vid Uppsala universitet sätter såväl inom grund- som forskarutbildning hushållens och konsumenternas villkor, attityder och beteenden samt produkttegenskaper, konsumtionen och dess konsekvenser i fokus. Målet med forskarutbildningen i hushållsvetenskap är att utveckla den lokala profilen avseende måltidsforskning ur ett brett perspektiv med kvalitativ och kvantitativ forskningsmetodik.

Tabell 1. Hushållsvetenskap som huvud- eller biämne i utbildningsprogram

Program	GU	UU
Dietistprogrammet	Vissa kurser	Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen
Kost- och friskvårdsprogrammet	Biämne	
Kostekonomprogrammet		Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen
Samhällsvetarprogrammet		Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen
Nya lärarprogrammet: Hem- och konsumentkunskap	Huvudämne i kandidatexamen	Kurser med anpassning till skolämnet
Programmet för restaurangmanager	Biämne	

Kostvetenskap

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Ämnet kostvetenskap finns vid Göteborgs universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Vid det förstnämnda hör ämnet hemma vid den utbildningsvetenskapliga fakulteten medan det vid de två senare tillhör samhällsvetenskapliga fakulteter. Sedan 1995 är kostvetenskap ett forskarutbildningsämne vid Umeå universitet, där det också är huvudämne i kandidat- och magisterexamen. Även vid Uppsala universitet ges kurser i kostvetenskap upp till 80 poäng, medan det vid Göteborgs universitet ges upp till 60 poäng och är huvudämne i kandidatexamen. Kostvetenskap förekommer i flera lokala program (se tabell 2.), men ämnet saknar professur.

Lärosätesbeskrivningar av ämnet

Basen för kostvetenskap vid samtliga lärosäten är kemi, biokemi och fysiologi samt näringslära och livsmedelskunskap, dvs. naturvetenskapligt inriktade ämnen.

Vid Göteborgs universitet är kostvetenskap huvudämne inom kost- och friskvårdsprogrammet och ingår även i kostekonomprogrammet. Inom kostekonomprogrammet är målet för ämnet att studenten ska tillägna sig kunskap som fordras för att tillämpa ett resurshushållningsperspektiv på måltidsservice och livsmedelshantering. Inom kost- och friskvårdsprogrammet är målet för ämnet att studenten ska tillägna sig kunskap med inriktning mot kost, kunna

tillämpa dessa kunskaper i kostfrågor, orientera sig om, analysera och ta ställning till resurshushållning inom kostområdet. Ämnet ska också ge grundläggande kunskaper i naturvetenskap som kan bidra till en större förståelse för samband mellan kost och hälsa. Kostområdet behandlas även utifrån kulturella, ekonomiska, sociala och resurshushållningsperspektiv.

Vid Umeå universitet ges kurser i kostvetenskap från A- till D-nivå varav några på distans. Grundutbildningskurserna omfattar moment som livsmedelskemi, fysiologi och metabolism, näringslära (nutrition), livsmedelsmikrobiologi, livsmedelsvetenskap och matlagningsteknik, kost och folkhälsa, måltidsservice och produktion samt kostvetenskapliga metoder. De flesta studenter läser kostvetenskap som en del av dietistprogrammet, kostekonomiprogrammet, kostvetarprogrammet, lärarutbildningen, gastronomiprogrammet eller idrottsvetenskapliga programmet. Ämnet fungerar som en bas som kan anpassas till olika yrken. På C-nivå ges kurser som avser förbereda studerande för ledande befattningar i storhushålls- och restaurangverksamhet. Vikten av gästservice liksom att integrera kretsloppstänkande och ekologiska val av livsmedel betonas. Forskningsinriktningen anges vara mot kostens betydelse för hälsan hos speciella grupper av människor. Kostvetarprogrammet vid Umeå universitet anges som specifikt genom att det baseras på kurser från Institutionen för kostvetenskap och Institutionen för biologi-, miljö- och geovetenskap. Diskussioner pågår om att profilera Umeå universitet som ett idrottsuniversitet.

Vid Uppsala universitet är kostvetenskap en inriktning inom grundutbildningen i hushållsvetenskap samt basen för forskarutbildningsämnet hushållsvetenskap. Kurserna inom kostvetenskap sägs beröra grundkunskap om näring, livsmedel, mat och måltiders betydelse för människan ur ett konsumtions- och samhällsperspektiv. Detta inkluderar den privata och offentliga måltidens betydelse för hälsan och är fundamentet för de två fördjupningsinriktningarna kostsociologi respektive sensorik och sensorisk analysteknik. Kostvetenskap A och B ska ge förutsättningar att analysera måltiden ur olika perspektiv: näringsinnehåll, sensoriska egenskaper kopplat till råvara, hantering, beredning och sammansättning, kultur och kostvanor. A-kursen ger basen i form av näringslära, kemi, biokemi och metabolism. B-kursens fokus är på livsmedel som genom hantering, beredning och genom varierande kombinationer blir till måltider vars kvalitet bedöms bl.a. näringsmässigt och sensoriskt. Fördjupningen på C- och D-nivå innefattar kunskaper om konsumtionssamhällets matvanor och måltidsmönster ur ett kulturellt och socialt perspektiv samt metoder för att studera matvanor. Dessutom finns en fördjupning mot sensorik, livsmedelsteknologi och måltidsservice som avser att ge kunskaper om livsmedelsteknologiska processer och tekniker, hur mikroorganismer kan utnyttjas för livsmedelshantering, hygieniska kontrollprogram samt sensoriska analyser.

Tabell 2. Kostvetenskap som huvud- eller biämne i utbildningsprogram

Program	GU	UmU	UU
Dietistprogrammet 160 p		Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen	Kurser upp till 60 poäng i kostvetenskap eller 80 poäng i dietetik
Kostekonomiprogrammet	Biämne	Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen	Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen alternativt biämne
Kostvetarprogrammet		Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen	
Nya lärarprogrammet – Hem- och konsumentkunskap		Kurser	Kurser med anpassning till skolämnet
Kost- och friskvårdsprogrammet	Huvudämne i kandidatexamen		
Gastronomiprogrammet		Kurser	
Idrottspedagogprogrammet		En valbar kurs	
Samhällsvetarprogrammet			Huvudämne i kandidat- alt magisterexamen alternativt biämne

Kostekonomi

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Kostekonomi är ett huvudämne på kandidatnivå vid Göteborgs universitet där det tillhör den utbildningsvetenskapliga fakulteten. Ämnet kostekonomi läses inom kostekonomiprogrammet och kostekonomiprogrammet med inriktning mot ledarskap, som båda leder till filosofie kandidatexamen i kostekonomi samt inom programmet för restaurangmanager, som leder till högskoleexamen i kostekonomi alternativt till filosofie kandidat-examen i kostekonomi.

Lärosätesbeskrivning av ämnet

Göteborgs universitets kurser i kostekonomi ges upp till 80 poäng och omfattar företagsekonomi för restaurang och storhushåll, arbetspsykologi, verksamhetsplanering, arbetsrätt och måltidsproduktion. Dessutom ingår vetenskapliga perspektiv och metoder inom hushållsvetenskap, verksamhetsförlagd praktik samt examensarbete. Målet för ämnet kostekonomi är att studenterna ska få ett resurshållningsperspektiv på livsmedelshantering och måltidsservice.

Tabell 3. Kostekonomi som huvudämne i utbildningsprogram vid Göteborgs universitet

Program	Examen	Antal poäng i huvudämnet kostekonomi
Kostekonomiprogrammet	Filosofie kandidat	80 poäng
Kostekonomiprogrammet med inriktning mot ledarskap	Filosofie kandidat	60 alternativt 80 poäng
Programmet för restaurangmanager	Högskoleexamen Filosofie kandidat	60 poäng

Måltidskunskap

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Utbildning i ämnet måltidskunskap finns vid Örebro universitet inom fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap. Ämnet ges vid Restauranghögskolan i Grythyttan, där det är huvudämne i kandidatexamen. Forskarutbildning i måltidskunskap ges sedan 2002. Ämnet har en professur.

Lärosätesbeskrivning av ämnet

Grundutbildningen har fokus på måltiden och dess estetiska gestaltning och tar sin utgångspunkt i fem aspekter: rummet, mötet, produkten, stämningen och styrsystemet. Kurserna inom huvudämnet måltidskunskap innehåller bl.a. meny- och livsmedelskunskap, mat och teknik med livsmedelskemi, råvarukunskap, matlagningsteknik, måltidskultur, måltidsgestaltning, dryckeskunskap samt allmän vetenskaplig metod. Ansatsen inom forskarutbildningen är att förena vetenskap, praktisk och estetisk kunskap vid forskningen om måltiden. Doktorandernas forskningsprojekt har olika vetenskapliga inriktningar. Avhandlingsarbetena omfattar sensorik, sociologi och mat, etnologi och mat samt ”hotel management”.

Nutrition och klinisk nutrition

Geografisk placering, fakultetstillhörighet och examensrätt

Ämnet nutrition finns som grundutbildnings- och forskarutbildningsämne vid Karolinska institutet. Vid Göteborgs universitet finns ämnet klinisk nutrition vid medicinska fakulteten inom Sahlgrenska akademien. Vid Karolinska institutet finns fyra forskarutbildningsämnen: medicinsk näringslära med inriktning mot cell- och molekylärbiologi alternativt med inriktning mot folkhälsonutrition, samt molekylär endokrinologi; molekylär toxikologi; cell- och molekylärbiologi; med tillägget, med inriktning mot näringslära.

Allmän karakteristik av ämnet

Klinisk nutrition kan definieras, vilket Göteborgs universitet gör, som vetenskapen om sambandet mellan kost och hälsa. Det rör såväl matens näringsämnen, som hur olika livsmedel komponeras till måltider, samt hur man

brukar äta. Ämnet behandlar behov av näringsämnen, deras absorption och ämnesomsättning samt effekter på människokroppens utveckling och funktioner. Klinisk nutrition brukar beteckna näringsläran inriktad mot behandling, men även mot förebyggande, av sjukdomar. Definitionerna illustrerar ämnets bredd och tvärvetenskapliga karaktär, men också dess diffusa avgränsning mot olika traditionella forskningsområden som biokemi och cellbiologi (som ofta upptar en stor, ibland dominerande del av läroböcker i nutrition) beteendevetenskaper, etnologi, folkhälsovetenskap, samt livsmedelskemi och livsmedelsteknik. I ett globalt perspektiv har nutrition och livsmedelsförsörjning en central politisk roll. Ämnet nutrition kan alltså ha många olika inriktningar. Gemensamt bör vara att det finns en nära anknytning till maten och dess inverkan – i vid bemärkelse – på människan.

Lärosätesbeskrivningar av ämnena

Inriktningen mot klinisk nutrition vid Göteborgs universitet har sin förklaring i en lång tradition av kliniskt anknuten forskning vilket ledde till att professuren, som tillkom på 1970-talet, inrättades i ämnet klinisk näringslära. Avdelningen för klinisk näringslära tillhör numera Institutionen för invärtesmedicin. Vid Karolinska institutet ges nutritionsämnet främst inom ramen för nutritionslinjen i samarbete med Stockholms universitet. Efter ett gemensamt basblock på 100 poäng finns två alternativa inriktningar: molekylär nutrition respektive folkhälsonutrition. Inriktningsmässigt kompletterar således nutritionsutbildningarna vid Karolinska institutet och Göteborgs universitet varandra.

I de övriga ämnen och den yrkesexamen som ingår i denna utvärdering återfinns inslag av nutrition och klinisk nutrition i varierande utsträckning, av naturliga skäl mest i dietistutbildningarna, och mindre i hushållsvetenskap och kostekonomi och knappast alls i måltidskunskap. I bilaga 3 ges en översikt av kurser i nutrition och klinisk nutrition inom olika ämnen och utbildningsprogram.

Generella bedömningar och rekommendationer

Trots att det finns väsentliga skillnader mellan de ämnen som berörs av denna utvärdering, har bedömargruppen också funnit vissa generella mönster. Både likheter och skillnader berörs i bedömningen nedan, tillsammans med ett antal rekommendationer.

Grundutbildning

Söktryck och förkunskaper varierar

Söktrycket till de olika program där de utvärderade ämnena ingår, varierar stort. Antalet sökande till samtliga dietistprogram är mycket högt och till Stockholms universitets nutritionslinje ökades för några år sedan antalet studieplatser för att möta intresset. På andra håll är rekrytering ett annalkande problem. Exempelvis hade den första antagningen till det nya lärarprogrammet för hem- och konsumentkunskapslärare vid Institutionen för samhälls- och hälsovetenskap (IHU) vid Göteborgs universitet få sökande. Kostekonom- och kost- och friskvårdsprogrammen har omkring 1,5 sökande per plats. På Restauranghögskolan i Grythyttan är söktrycket betydligt högre till inriktningen mot kök än till inriktningen mot matsal. Söktrycket kan ge en antydning om en utbildnings aktualitet, men sambandet mellan söktryck och framtida arbetsmarknad är komplext. Arbetsmarknadens ständiga förändring gör det också svårt att förutse vilken dimensionering en viss utbildning bör ha.

Utvärderingen visar att studenternas förkunskaper vid antagning generellt sett är tillräckliga för att de tillfredsställande ska klara vidare studier. Ett undantag är dock språkkunskaper då många studenter har svårigheter med skriftlig och muntlig framställning på såväl svenska som engelska. När det gäller andra variationer i förkunskaper syftar de inledande kursmomenten till att utjämna dessa. På dietistprogrammen där många nyantagna kommer från en samhällsvetenskaplig gymnasiebakgrund, ges med framgång naturvetenskapliga överbrygningskurser.

Ofta är studentgrupperna relativt heterogena, då vissa studenter kommer direkt från gymnasiet medan andra har år av yrkeserfarenhet bakom sig. Dessa blandade erfarenheter har stor potential att berika utbildningarna, men utnyttjas sällan.

Rekommendationer

- Studenterna bör, t.ex. med hjälp av språkverkstäder, ges möjligheter att utveckla sin förmåga att skriva och kommunicera på såväl svenska som engelska.

- Studenter med tidigare erfarenhet bör engageras mer konstruktivt i undervisningen, exempelvis genom att studenter med tidigare erfarenhet av t.ex. matlagning tar en mer aktiv roll i sådana övningar.

Krav på forskning men brist på disputerade lärare

Flertalet av de utvärderade ämnena liksom dietistprogrammet har stark förankring i praktisk yrkesutövning. Vid lärosätena har man därför varit medveten om vikten av att rekrytera lärare med yrkeserfarenhet. Detta har man också lyckats med. När det gäller forskningsmeriterade lärare är situationen annorlunda och mer problematisk. Eftersom flera av disciplinerna är relativt nya som forskningsområden och forskarutbildningsmiljöerna små, är det nationella rekryteringsunderlaget ännu otillräckligt. På vissa lärosäten närmar sig dessutom ett generationsskifte i lärarkåren, vilket kommer att innebära kompetensförluster.

Kravet på forskningsanknytning tillsammans med bristen på disputerade lärare leder ofta till en stressad arbetsmiljö och många lärare rapporterar att de saknar tid för egen forskning. Ett undantag är Karolinska institutet där nutritionsutbildningen är förankrad i en omfattande forskningsverksamhet och lärarna ägnar relativt mycket tid åt forskning. Även vid Sahlgrenska akademien finns goda förutsättningar att ytterligare anknyta till storinstitutionens forskningsverksamhet. Vid Umeå universitet har lärarlagen stor betydelse för att minska stressen i arbetssituationen.

En lösning på lärarbristen som flera lärosäten valt, är att anlita externa lärare. På detta sätt kan såväl vetenskaplig som yrkesrelaterad kompetens tillföras utbildningen, vilket är positivt. Bedömargruppen ser dock en generell tendens till att de externa lärarna inte i tillräcklig grad involveras i det vetenskapliga och pedagogiska utvecklingsarbetet kring kurserna. Det är därför svårt att skapa en gemensam grundsyn inom lärargruppen.

Rekommendation

- Institutionerna bör avsätta resurser (både tid och pengar) till forskningsaktivitet för samtliga lärare, bl.a. inom ramen för arbetstidsavtal.
- Alla lärare, inklusive externa lärare, bör involveras i det vetenskapliga och pedagogiska utvecklingsarbetet.

Aktivt lärande eftersträvas

När lärosätena redogör för vad de vill att studenterna ska kunna efter utbildningens slut, handlar detta mer om kursinnehåll än om färdigheter. Beskrivningarna är, med få undantag, lärarcentrerade, inte studentcentrerade, och de utgår inte ifrån vad studenterna behöver kunna i en arbetssituation efter avslutad utbildning. Kursplanerna ger viss vägledning men visar samtidigt tecken på en passiv syn på lärande då det oftare talas om att undervisningen ska ”ge kunskap” än om att studenterna på ett aktivt sätt ska inhämta den.

Bedömargruppen vill samtidigt framhäva att lärosätena visar medvetenhet om behovet av att utveckla pedagogiken mot ett mer studentcentrerat lärande. Än så länge visar sig detta i begränsad utsträckning genom inslag av problem-baserat lärande (PBL) och nätbaserad undervisning. Bedömargruppen betonar att PBL ställer höga krav då modellen är totalt studentbaserad och fordrar väl utvecklade mål för studenternas inläring. Lärosätena har långt kvar till detta, men mycket tyder på att pedagogiken och didaktiken kommer att hamna mer i centrum i framtiden. Högskolepedagogisk utbildning för lärarna blir ett allt tydligare krav, och allt fler lärarseminarier ägnas åt pedagogisk utveckling. Ämnet hushållsvetenskap kan ha en fördel när det gäller att utveckla nya pedagogiska modeller, tack vare sin anknytning till lärarutbildningen. Vid Uppsala universitet har man infört ett pedagogiskt forum för att öka medvetenheten och kunskapen om aktuella pedagogiska frågor hos lärarna. Vid Karolinska institutet pågår ett speciellt kvalitetsarbete för att vidareutveckla en studentaktiverande undervisning med mer reflektion och diskussion.

Rekommendationer

- Mål i kursplaner och utbildningsplaner bör omarbetas så att de får tydligare fokus på vad studenten ska kunna efter genomgången utbildning.
- Institutionerna bör prioritera pedagogisk utveckling mot ett mer studentcentrerat lärande.
- Samtliga lärare bör genomgå högskolepedagogisk utbildning.

Litteraturkraven oklara

Generellt finner bedömargruppen att kursplaner och litteraturlistor ger dålig fingervisning om vilka krav på litteraturstudier som utbildningarna ställer. Litteraturlistorna saknar ofta information om litteraturens omfång och användning. Därför framgår inte kursernas centrala kunskapskrav, vilket är väsentligt oavsett om inläringen är problembaserad eller traditionell.

Bedömargruppen finner vidare att, med vissa undantag, en omotiverat stor andel av kurslitteraturen är svensk. Till viss del kompenseras detta av att studenterna får läsa utländska vetenskapliga artiklar men dessa är inte alltid obligatoriska.

Rekommendationer

- Litteraturlistor och kursplaner bör ge information om omfånget på den litteratur som ska läsas in samt uppgifter om obligatorisk litteratur respektive referenslitteratur.
- Av litteraturlistor bör framgå i vilken utsträckning källor från internet och vetenskapliga artiklar ska användas.
- Andelen utländsk kurslitteratur bör öka och studenterna bör ges fler möjligheter att ta del av såväl nya nationella som internationella forskningsrön.

För lite behovsanalys

En del institutioner för en aktiv dialog med offentlig och privat sektor, och samarbetar bl.a. om praktik, studiebesök och insamling av material för C- och D-uppsatser. Externa föreläsare, nationella och internationella, berikar undervisningen på såväl grund- som forskarutbildningen. Vissa institutioner följer även upp före detta studenters arbetssituation och utbildningens relevans för arbetet. Andra institutioner har inte tillräckligt beaktat behovet av sådana externa kontakter.

I allmänhet finner bedömaregruppen att lärosätenas information om avnämarnas behov är bristfällig och att den används i utbildningsplaneringen i alltför liten utsträckning. Någon omvärldsanalys tycks inte göras innan ett nytt program startas.

Rekommendationer

- Institutionerna bör göra regelbundna uppföljningar av tidigare studenter för att undersöka utbildningens relevans för avnämarna.
- Institutionerna bör utföra behovs- och omvärldsanalyser som en del av utbildningsplaneringen. Exempelvis bör den växande efterfrågan på kompetens inom livsmedelsindustrin tas i beaktande.

Begränsad kontakt med andra studenter

Bedömaregruppen noterar att studenterna på de utvärderade utbildningarna har begränsad kontakt med andra studentgrupper inom de egna lärosätena. Ibland finns det geografiska skäl till isoleringen, men i regel finns möjligheter till samverkan och samläsning som inte utnyttjas. Studenterna går då miste om ett tillfälle att förbereda sig inför en kommande yrkesroll där samarbete med andra yrkesgrupper i multiprofessionella arbetslag är väsentligt. Det gör också att utbildningarna förblir relativt okända inom lärosätena.

Rekommendation

- Studenterna inom de utvärderade utbildningarna bör ges fler tillfällen till samarbete med andra studentgrupper, t.ex. genom samläsning.

Stödet från ledningen varierar

Utvärderingen visar att den organisation som omgärdar utbildningen och det stöd som den får från fakultets- respektive universitetsledningen har stor betydelse för utbildningens genomförande. Ledningarna på de aktuella lärosätena uppvisar stor variation, från betydande engagemang till avvaktan. Restauranghögskolan i Grythyttan är ett exempel på hur starkt stöd från ledningen har positiva effekter på en utbildning. I de fall då stödet är bristfälligt finns det däremot en påtaglig risk att ämnena marginaliseras inom lärosätet, i synnerhet då de är små och tvärvetenskapliga. Starka interna miljöer kan i viss mån kompensera för bristande stöd uppifrån men på längre sikt riskerar

även dessa att uteslutas från viktiga strategiska processer. På ett par lärosäten saknas en öppen dialog mellan fakultet och institution.

Rekommendation

- Forum bör etableras för att säkra en god dialog mellan samliga nivåer (dvs. universitetsledning, fakultet, institution och medarbetare).

Studenterna är delaktiga

Alla lärosäten har system för studentmedverkan. Studenterna har inflytande dels genom aktivt deltagande i kursvärderingar, dels genom representation i beredande och beslutande organ som ser lite olika ut beroende på organisatorisk hemvist inom lärosätet. Varierande grader av regelbundna muntliga och skriftliga kursutvärderingar, formella och informella, har stor betydelse för förändrings- och förnyelsearbetet vid lärosätena. Hela utbildningar utvärderas även i studiernas slutskede. För att få hög svarsprocent, schemalägger vissa lärosäten tiden för kursutvärderingar. I institutionernas arbete med mål och visioner deltar studenter emellertid sällan.

Ett gott exempel i detta sammanhang är Sahlgrenska akademien där studenterna aktivt medverkat i självvärderingsarbetet och uttalat sig genom direkta citat i rapporten. Där finns även en referensgrupp bestående av studenter, programansvarig och arbetslivsrepresentanter. Studentrepresentanterna får ge synpunkter på nuvarande kurser, undervisningsmetoder, kursers omfattning och genomförande.

Rekommendation

- Institutionerna bör sörja för reell studentmedverkan i mål- och visionsarbetet samt i arbetet med kursplaner och kursupplägg.

Medvetenhet om prestationsgrad och studieavbrott

Prestationsgraden på de olika utbildningsnivåerna varierar både mellan lärosätena och från år till år. Genomströmningen på dietistprogrammen uppges vara hög. Upplysningarna bygger dock på ett tunt och delvis osäkert material som gör det svårt att bedöma tendenser i den ena eller andra riktningen. När siffrorna avviker åt något håll är lärosätena i regel själva medvetna om orsaken, vilket är positivt. Dietistutbildningen vid Uppsala universitet visar hög genomströmningshastighet och man har därför granskat studenternas egna utvärderingar för att försäkra sig om att resultatet inte har sin grund i för låga studiekrav. På Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet är prestationsgraden relativt låg gällande D-uppsatser i huvudämnet och detta förklaras med att många studenter yrkesarbetar. Vid Restauranghögskolan i Grythyttan har prestationsgraden ökat sedan C-uppsatsen flyttats till ett tidigare skede under den sista terminen.

Även när det gäller studieavbrott är lärosätena medvetna om tendenser och troliga orsaker. Vid Restauranghögskolan i Grythyttan konstateras att infö-

randet av antagningsprov sannolikt har minskat antalet tidiga avhopp. På Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet har lösningen varit överintag och tydlig information om utbildningens mål.

Stor variation i synen på genusperspektiv

När det gäller genusperspektiv uppvisar lärosätena alltifrån ointresse till engagemang. Vissa lärosäten är medvetna om behovet men har bara uppmärksammat detta växande forskningsområde sporadiskt i kursutbudet. Generellt sett har de utbildningar som har sina rötter i, eller organisatoriska anknytning till, naturvetenskap lägre medvetenhet om genusperspektiv och mångfaldsfrågor än andra utbildningar. De hushållsvetenskapliga institutionerna tycks ha kommit längre när det gäller integrering av genusperspektiv i undervisningen. Dessa institutioner vid Göteborgs universitet och Uppsala universitet framstår som föredömliga genom realistiska målsättningar och praktiskt implementeringsarbete.

Rekommendation

- Institutionerna bör fortsätta, och i flertalet fall stärka, arbetet med att integrera genusperspektiv i undervisningen. För detta krävs fördjupad teoretisk kunskap och ökat engagemang. Gemensamma diskussioner om definition, dvs. vad genus betyder inom respektive utbildning, bör föras.

Svårt rekrytera manliga studenter och lärare

När det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män i lärar- och studentgrupperna är medvetenheten relativt hög. Detta är en aktuell fråga eftersom det är övervägande kvinnliga studenter på samtliga lärosäten, med undantag för Restauranghögskolan i Grythyttan. Bristen på manliga studenter har fått till följd att även antalet manliga lärare är litet. Även om flera lärosäten säger sig eftersträva ökad andel manliga studenter, doktorander och lärare, har de haft svårt att bryta mönstret. Frågan är komplex och hänger troligtvis samman med värderingar i samhället om manliga respektive kvinnliga yrken och deras status. Vid Uppsala universitet diskuteras själva institutionsnamnet hushållsvetenskap som en möjlig orsak till varför så få män söker sig till utbildningarna. Motsvarande institution i Göteborg har funnit att de nya programmen inriktade på restaurangmanagement och kost- och friskvård lockar fler män.

Rekommendationer

- Institutionerna bör ha konkreta målsättningar för jämställdhetsarbetet, samt system för uppföljning och utvärdering av målen.

Fakta om mångfald saknas

Mångfald innebär olika saker för de olika lärosätena. Det kan handla om rekrytering av studenter från studieovana miljöer, studenter med yrkeserfarenhet

eller invandrarbakgrund, eller andelen utländska studenter och sammansättningen i lärarkollegiet.

Flera institutioner säger sig kunna uppskatta andelen studenter med utländsk bakgrund, men kvantitativa fakta saknas. Anmärkningsvärt är att inget lärosäte har gjort någon anonym enkätundersökning för att utröna sammansättningen av studentgruppen med avseende t.ex. på svensk- respektive utlandsfödda, modersmål eller religion och relaterat detta till avnämarnas och samhällets behov samt studieresultat. Då denna typ av fakta saknas finner bedömaregruppen det svårt att dra några generella slutsatser.

Rekommendation

- Institutionerna bör genom anonyma enkätundersökningar kartlägga studentgruppens sammansättning och därefter utarbeta en mångfaldsplan.

Internationalisering betraktas på skilda sätt

Internationalisering är ett okontroversiellt tema som är högt värderat i akademiska sammanhang och något som samtliga lärosäten betonar. Samtidigt är det tydligt att olika lärosäten även här talar om delvis olika saker. Det kan handla om litteratur på främmande språk, litteratur om olika länder, lärar- och studentutbyte, lärar- och studentgruppernas sammansättning, att skriva examensarbete utomlands, att åka på konferenser och delta i internationella nätverk m.m. Få hänvisningar görs dock till internationella utbildningspolitiska sammanhang såsom Bolognaprocessen. Trots lovvärda ambitioner är majoriteten av utbildningarna, med Karolinska institutet som undantag, fortfarande traditionellt inhemskt orienterade. Grundutbildningsstudenterna får inte mycket träning i att läsa, skriva och göra presentationer på engelska. Anmärkningsvärt är också att det är ovanligt med praktik utomlands, även när detta vore praktiskt möjligt. Det finns önskemål, inte minst uttryckt från studenthåll, om ökad internationalisering och uppmärksamhet på globaliserings effekter.

Rekommendationer

- Lärarna bör lägga upp undervisningen på ett sådant sätt att studenterna motiveras till att skriva och hålla presentationer på engelska.
- Institutionerna bör verka för att ge studenterna möjlighet att göra praktik utomlands.

Forskarutbildning

Små miljöer för doktoranderna

Vid samtliga lärosäten står det klart att doktoranderna betraktas som en viktig grupp. Ledningarna lyssnar på dem och de har relativt goda möjligheter

till inflytande i beslutsfattande organ. Även handledar- och bihandledarsystemen fungerar väl.

Det finns emellertid också gemensamma utmaningar. Framförallt inom det samhällsvetenskapliga området är forskarutbildningsmiljöerna alltför små. Doktorander på fakultetsfinansierade tjänster väljer sin forskningsinriktning relativt fritt vilket kan vara en fördel. Men det innebär också att de, trots stöd från handledarna, riskerar att känna sig som isolerade öar på institutionen. De enskilda lärosätena försöker arrangera forskningsseminarier men intresset för dessa bland den totala lärarkåren skiftar och diskussionsgrupperna blir i regel små. Därför framstår samverkan mellan lärosätena som absolut nödvändig för att åstadkomma tillräckligt stora miljöer. Med undantag av en gemensam forskarutbildningskurs som anordnas av IHu vid Göteborgs universitet, sker sådan samverkan idag främst på enskilda doktoranders initiativ.

Ett ytterligare dilemma är att doktoranderna i vissa fall har arbetsrum på andra ställen än på institutionen och de har därför inte tillgång till vetenskapliga diskussioner i tillräcklig mängd. Internet- och e-postdiskussioner är en bra hjälp och vid Umeå universitet finns god kompetens på detta område vilket skulle kunna utnyttjas mer. Dock kan detta inte till fullo ersätta seminarier där alla deltagare är på samma ställe. Sådant deltagande är också viktigt för doktorandernas känsla av tillhörighet i forskningsmiljön.

I regel ges doktoranderna goda möjligheter att meritera sig pedagogiskt genom att undervisa på grundutbildningen, vilket även uppskattas av grundutbildningsstudenterna. Samtidigt finns exempel på att doktorandernas undervisningsplikt och administrativa arbete är så omfattande att de kommer i konflikt med forskningsuppgiften.

Rekommendationer

- De olika lärosätena bör samverka mer kring forskarutbildning och t.ex. ge fler gemensamma kurser (inklusive nätbaserade kurser) och forskningsseminarier.
- Hela lärarkåren samt magisterstudenter bör på ett mer aktivt sätt involveras i forskarutbildningsseminarier.
- Institutionerna bör satsa på mer offensiv forskningsaktivitet i form av fler forskningsprojekt med internationella kontakter och av tvärvetenskaplig karaktär.
- Alla doktorander bör få möjlighet att undervisa men undervisningsmängden bör balanseras med forskningsuppgiften.

Forskarutbildningspraktikanter inom medicin

Inom de medicinskt inriktade forskarutbildningsmiljöerna på Karolinska institutet och på Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet finns en särskild problematik: ett system med "forskarutbildningspraktikanter" som inte är formellt antagna till forskarutbildningen utan står på en väntelista. Fördelen är att man på så sätt kan rekrytera relativt många forskarstuderande och

därmed öka forskningsvolymen. På Karolinska institutet ger den stora forskarutbildningsmiljön goda möjligheter att samverka med andra doktorander inte minst i en omfattande seminarieverksamhet. Nackdelen är att systemet förutsätter att den blivande doktoranden får stöd, t.ex. i form av informell handledning och möjlighet att gå kurser, för att förbereda sin forskarutbildning. Om inte så sker kan ett ojämnt beroendeförhållande uppstå.

Skiftande arbetsmarknad

Behovet av disputerade lärare inom vissa områden, exempelvis där man nyligen startat en forskarutbildning, gör att det finns viss efterfrågan på nydisputerade inom akademien. Samtidigt råder brist på postdoc- och forskartjänster vilket kan hindra de nydisputerades fortsatta utveckling. På den övriga arbetsmarknaden ser efterfrågan ut att vara relativt liten, men lärosätena saknar tydlig information om detta.

Rekommendation

- Institutionerna bör göra uppföljningar av utexaminerade doktorer för att utröna arbetsmarknadsbehovet.

Göteborgs universitet (Sahlgrenska akademien) Avdelningen för klinisk näringslära

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i klinisk nutrition (kandidat- och magisternivå), dietistutbildning samt forskarutbildning i klinisk näringslära.

Tillsvidareanställda lärare vårterminen 2004 (Avdelningen för klinisk näringslära):
6 kvinnor
Varav:
professorer: 1 kvinna
övriga disputerade lärare: 1 kvinna

Tillsvidareanställda lärare vårterminen 2004 (Institutionen för hushållsvetenskap):
7 (6 kvinnor, 1 man)
Varav:
professorer: 0
övriga disputerade lärare: 4 (3 kvinnor, 1 man)

Helårsstudenter (HÅS) i klinisk nutrition 2003
1–40 poäng: 9,66 Prestationsgrad 93,3 %
41–60 poäng: 11,58 Prestationsgrad 86,5 %
61–80 poäng: 3,83 Prestationsgrad 91,4 %

Helårsstudenter (HÅS) i dietistutbildningen 2003
Nya programmet:
1–60 poäng: 51,94 Prestationsgrad 76,8 %
Gamla programmet:
81–120 poäng: 39,41 Prestationsgrad 80,6 %

Forskarstuderande vårterminen 2004:
7 (4 kvinnor, 3 män)

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningen i klinisk nutrition och dietistutbildningen håller god kvalitet och är väl förankrad i såväl forskning som klinisk verksamhet. Den kliniska inriktningen är en styrka men saknar inte utmaningar med tanke på dietistens framtida, bredare yrkesroll. Det internationella kontaktnätet är svagt uppbyggt. Däremot är formerna för studentmedverkan väl utvecklade och infrastrukturen utmärkt.

Både grund- och forskarutbildningen ges i en solid forskningsmiljö. Bedömargruppen uppmärksammar dock att avdelningen antar forskarutbildningspraktikanter samt att det råder brist på forskarutbildningskurser. De ekonomiska förutsättningarna för forskarutbildningen är otillfredsställande.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Avdelningen för klinisk näringslära (AKN) på Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet ger grundutbildning i klinisk nutrition, forskarutbildning i klinisk näringslära samt yrkesutbildning till dietist. AKN är en av nio avdelningar inom storinstitutionen för invärtesmedicin, som totalt har 186 anställda.

Sedan 2002 har avdelningen tagit över huvudansvaret för dietistprogrammet vilket tidigare låg hos Institutionen för hushållsvetenskap (IHu). IHu har behållit ett samverkande ansvar för programmet. Det finns inga innehållsliga skäl till varför AKN inte i framtiden skulle kunna ha ensamt ansvar och engagera IHu:s kompetens inom livsmedelsområdet vilken är värdefull för utbildningen.

Avdelningen beskriver själv sin ekonomi som god, vilket främst beror på att förutsättningarna för grundutbildningen förbättrats i och med att en ny, högre prislapp införts. Forskarutbildningens ekonomi ger dock ett betydligt sämre intryck. AKN har för närvarande varken lärostolsprofessur eller fakultetsfinansierade doktorandtjänster. Här ser det ut att vara till nackdel att vara en liten avdelning på en stor medicinsk institution.

Kvalitetsarbete

Den dagliga utbildningsplaneringen fungerar väl. Avdelningschefen, den programansvariga lektorn och forskningschefen möts regelbundet för att diskutera och utveckla de olika kurserna tillsammans med kursansvariga lärare. För dietistprogrammet finns dessutom en referensgrupp bestående av utbildningsledning, studenter och avnämare, samt en samordningsgrupp med representanter från både AKN och IHu. Resultat från kursvärderingar spelar en stor roll i planeringsarbetet, vilket gör att studenterna känner sig delaktiga. I självvärderingen har avdelningen på ett föredömligt sätt låtit studenter och doktorander komma till tals genom direkta citat.

När det gäller kvalitetssäkring och utveckling av kurser samt översiktligt, långsiktigt kvalitetsarbete är strukturen mindre klar. Den starka kliniska profileringen verkar vara en konsekvens av den lärarkompetens och de kontakter som finns och som traditionellt varit tillgängliga, snarare än av strategiskt arbete eller analys av arbetsmarknadens behov.

Infrastruktur

Huvuddelen av undervisningen äger rum på campusområdet Hälsovetarbacken, som förutom AKN:s utbildningar rymmer en rad olika utbildningar inom vård och folkhälsa. Studietorget, som är en filial till biomedicinska biblioteket med datorer, läsplatser och grupprum, ligger inom campus och fungerar som studenternas arbetsplats. Lokalerna är nybyggda och ändamålsenliga, vilket är högt uppskattat av studenterna. Möjligheterna till samordning och gemenskap med andra studentgrupper är ett stort plus, men utnyttjas ännu i liten utsträckning. Även biblioteks- och IT-resurserna inklusive handledning för dess nyttjande, är utmärkta.

Lärare

Den samlade lärarkompetensen är god. Avdelningen befinner sig dock mitt i ett generationsskifte som har inneburit att det under en period funnits få fasta lärare. Förutom lärarresursen från IHu har man försökt avhjälpa detta genom

att använda många externa lärare. Avdelningen hade vid tiden för platsbesöket rekryterat tre lektorer varav en professor vilket bör lätta arbetsbördan för nuvarande lärare och ge större stabilitet.

Lärarna har möjlighet till kompetensutveckling vilket bl.a. kan innebära utbildning i högskolepedagogik. Utrymmet för att bedriva egen forskning inom tjänsten varierar beroende på tjänstekonstruktion och uppfattas av bedömargruppen som begränsat.

Genus

Genusperspektiv är inte påtagligt i kursplaner eller andra dokument som styr grundutbildningen. Medvetenheten om frågornas betydelse är heller inte stor.

Jämställdhet

I både lärarkår och studentgrupp är kvinnorna i stor majoritet. Hittills finns inga tecken på att den nya medicinska hemvisten för dietistprogrammet lockat fler manliga sökanden och det finns heller inga strategier för att åtgärda obalansen. Studenterna uppfattar avdelningen och utbildningarna som jämställda.

Mångfald

Det finns få studenter med utländsk bakgrund inom grundutbildningen. Dietistutbildningen innehåller en kurs i matkultur, där olika religiösa och etniska perspektiv på mat framhålls, och dessa perspektiv återkommer även i andra kurser vilket är positivt. Kurslitteraturen är emellertid inte särskilt omfattande på denna punkt.

Internationalisering

Det finns få möjligheter att studera eller genomföra praktik utomlands och kurser på engelska hör till undantagen. Avdelningen har själv identifierat internationalisering som en svag sida, vilket studenterna bekräftar. Det finns således en medvetenhet om problemet och man har planer på att utveckla kontakter för lärar- och studentutbyte.

Grundutbildning i klinisk nutrition

Klinisk nutrition är en central del av dietistutbildningen men kan också läsas som fristående kurs och då utgöra huvudämnet i en medicine magisterexamen. Huvudämnet konstitueras på nivåerna 1–40 respektive 41–80 poäng. Den första nivån behandlar klinisk nutrition och näraliggande områden som täcks i grundutbildning i dietetik, nutrition eller inom läkar-, sjuksköterske- eller annan vårdutbildning. En del studenter (dock inte dietister och nutritionister) får komplettera med 10 poäng generell näringslära innan de är behöriga att gå vidare till den andra nivån som utgörs av en metodikkurs, en valbar kurs inom specialiserad näringsterapi och en uppsats.

Magisterutbildning och fristående kurser i klinisk nutrition är intressant för yrkesverksamma som vill vidareutbilda sig inom sitt specifika område men också för studenter som vill fortsätta direkt till en högre examen. Studentgruppen är därför heterogen och förväntningarna skiljer sig mycket åt. Att olika grupper möts och delar med sig av sina erfarenheter skapar en kreativ studiemiljö. Samtidigt har avdelningen svårt att sätta ihop ett utbud av valbara kurser som tillgodoser alla individuella önskemål.

D-uppsatsen är ett annat tillfälle till individuell specialisering. Bland magisterstudenterna är många intresserade av forskning och forskarutbildning och detta stimuleras på ett bra sätt. Många yrkesverksamma studenter ger sina uppsatser en klinisk förankring vilket är positivt. Dock förekommer förseningar med datainsamling och publicering vilket ibland reflekteras i låga genomströmningssiffror. Konflikten mellan studierna och yrkesverksamheten är i sig ett vanligt skäl till eftersläpning.

Dietistutbildning

De sista studenterna på IHu:s 120-poängsprogram tog sin examen i juni 2004. Det nya dietistprogram som AKN har huvudansvar för uppgår till 160 poäng med möjlighet att avlägga dietistexamen efter 120 poäng. De flesta studenter kommer av allt att döma att fortsätta till ett fjärde år, vilket kan ge konkurrensfördelar på den osäkra arbetsmarknaden. Förlängningen av utbildningen har varit ett önskemål från Dietisternas Riksförbund (DRF) men det är oklart om någon behovsanalys har gjorts.

Utbildningen inom programmet är starkt sammanhållen, vilket studenterna generellt sett uppfattar som positivt. Det gör samtidigt att det finns få möjligheter till valfria kurser, internationella utbyten och egen profilering.

Att programmet har en tydlig klinisk profil ger studenterna en klar identitet. Utbildningens anknytning till medicinsk forskning och sjukvård är sedan länge väletablerad, vilket på många sätt är en styrka. I ljuset av det ökade behovet av dietister i förebyggande arbete och inom industrin och bristen på dietisttjänster inom vården, finns det dock risk att detta perspektiv på yrket blir alltför smalt och traditionellt. Utbildningsledningen förefaller öppen för att börja analysera dietistens ändrade yrkesroll och åtföljande krav på fler samhällsvetenskapliga och humanistiska inslag i utbildningen. Likaså diskuteras ökat samarbete med andra vårdutbildningar. Bedömargruppen stödjer sådana strategiska utvecklingsinitiativ.

Dietistprogrammet har mycket god tillströmning av studenter. Därav följer att de som antas har goda betyg eller högskoleprovsresultat och hög motivation. Många studenter har en samhällsvetenskaplig bakgrund och därför startar dietistprogrammet med en grundkurs i kemi. Detta fungerar som en effektiv introduktion.

Vid den första antagningen till det nya programmet gjordes inget överintag som skulle kompensera för eventuella avhopp. Sedan dess gör man ett över-

intag vilket nu kompenseras för det normalstora avhopp man hela tiden haft. Det mentorprogram som prövades under utbildningens första termin i syfte att studenterna skulle få stöd från verksamma dietister, rann dock ut i sanden pga. bristande studentintresse. Bedömargruppen menar att mentorsprogrammet skulle kunna återinföras, senare i utbildningen.

Det är för tidigt att dra några slutsatser om genomströmning, något som utbildningsledningen bör bevaka i framtiden. Dessutom bör systematiska uppföljningar av examinerade studenter göras. Hittills har endast en sådan studie gjorts av 120-poängsprogrammet.

Studenterna är generellt sett nöjda med undervisnings- och examinationsformerna. De utför ofta självständiga uppgifter bl.a. i form av att läsa vetenskapliga artiklar för att sammanfatta och kritisera. Bedömargruppen får intrycket att undervisningsformerna är varierade men något traditionella. Här finns utvecklingspotential. Exempelvis skulle IT-utrustningen kunna användas på ett mer progressivt sätt i undervisningen.

Att ha tvågradig betygsskala, istället för den sedvanliga tregradiga, är en del av den pedagogiska ansatsen. Systemet tros främja grupparbete och en mindre pressad och mer reflekterande studiesituation. Frågan om inte tvågradig betygsskala bidrar till att man lär sig mindre diskuteras alltså men en allmänt hållen uppfattning är att ribban för godkänt höjts. Det är dock oklart vilka konsekvenser skalan har för möjligheten att få arbete efter examen. För att få veta mer bör en utvärdering av modellen göras.

Den vetenskapliga skolningen inom utbildningen är stark. Studenterna integreras tidigt med avdelningens forskningsverksamhet och de tränas i kritiskt tänkande från första stund.

Forskarutbildning i klinisk näringslära

Forskarutbildningen i klinisk näringslära sorterar under den medicinska fakulteten. Vid storinstitutionen för invärtesmedicin finns sammanlagt 130 doktorander, varav AKN för närvarande har 7. Hela institutionen utannonserar endast en fakultetsfinansierad doktorandtjänst per år, och AKN har inte tilldelats någon av dessa sedan 1998. Den professor som verkar på avdelningen innehar inte någon lärostolsprofessur. Detta är en ekonomisk nackdel och en försämring för avdelningen eftersom den tidigare haft en sådan. Fakulteten finansierar vissa delar av professorns insatser respektive administrationen kring forskarutbildningen, men detta täcker bara en bråkdel av de reella kostnaderna. Lönekostnader till doktorander inom forskarutbildningen är till allra största delen beroende av externfinansiering som varken är kontinuerlig eller pålitlig.

En praxis har uppstått på avdelningen där personer med intresse för forskarutbildning ofta arbetar i projekt något år innan den ekonomiska situationen tillåter att de formellt antas till forskarutbildningen. Dessa är inte behöriga till forskarutbildningskurser och kan därför inte planera sin forskarutbildning på

effektivaste sätt. Det råder dessutom brist på kurser, även obligatoriska sådana, vilket leder till ytterligare förseningar och märkbar stress.

Trots förutsättningarna ovan kan avdelningen visa upp ett gott resultat för 2004 då minst fyra personer disputerar inom ämnet klinisk näringslära. Detta torde vara positivt för ekonomin eftersom fakultetsanslaget delvis är aktivitetsrelaterat. Det betyder samtidigt att antalet doktorander vid avdelningen minskar vilket i sin tur ställer än högre krav på att de kvarvarande doktoranderna inkorporeras i storinstitutionens forskningsverksamhet och på så vis blir en del av den ”kritiska massan”.

Doktoranderna är nöjda med sina handledare och menar även att arbetet med individuella studieplaner fungerar bra. Handledarnas tunga arbetsbelastning är dock ett problem och mycket av stödet till doktoranderna hänger på god vilja och fritidsarbete. Med nyanställningen av tre disputerade lärare förstärks handledningskapaciteten radikalt.

Avdelningens doktorander har ett gott samarbete sinsemellan. Regelbundna forskarmöten hålls vilka ger tillfälle att dryfta allmänna frågeställningar kring både forskning och ämnesspecifika frågor. Doktoranderna har också goda möjligheter att delta i seminarier och konferenser. Liksom på grundutbildningen får bedömargruppen dock intrycket att avdelningens internationella kontaktnät inte är särskilt väl utbyggt.

Doktoranderna undervisar i regel inom grundutbildningen men inte nödvändigtvis på dietistprogrammet utan likaväl på exempelvis läkarprogrammet.

Rekommendationer

- Internationalisering i form av student-, lärar- och doktorandutbyten, kurser på engelska, utländsk litteratur och kulturell träning bör öka på alla nivåer.
- Dietistprogrammet bör breddas t.ex. genom valbara kurser under tredje och fjärde året vilka kan sättas samman till individuella profiler. Förebyggande folkhälsoarbete är ett alternativ.
- Avdelningen bör mer aktivt ta initiativ till samverkan med andra vårdutbildningar.
- Grundligare uppföljningar bör göras av examinerade dietister respektive disputerade i klinisk näringslära.
- Avdelningens lärostolsprofessur bör återinrättas.
- Ledningen bör prioritera avnämningssamarbete, t.ex. med livsmedelsindustrin för att främja samarbete och forskning inom det icke-kliniska området.
- IT-utrustning och elektroniska kommunikationsformer bör användas mer aktivt.
- Tillgången till obligatoriska kurser inom forskarutbildningen bör förbättras så att doktorandernas arbete inte försenas.
- Handledning av doktorander bör ingå i lektorernas tjänster på ett tydligt sätt.

Göteborgs universitet

Institutionen för hushållsvetenskap

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i hushållsvetenskap (kandidat- och magisternivå), kostvetenskap (kandidatnivå), kostekonomi (kandidatnivå) samt forskarutbildning i hushållsvetenskap.

Tillsvidareanställda lärare vårterminen

2004: 16 (15 kvinnor, 1 man)

Varav

professorer: 0

övriga disputerade lärare: 5 (4 kvinnor, 1 man)

Helårsstudenter (HÅS) i hushållsvetenskap 2003

1–20 poäng: 75,9. Prestationsgrad 70,2 %

21–40 poäng: 10,5. Prestationsgrad 59,4 %

41–60 poäng: 11,38. Prestationsgrad 77,4 %

61–80 poäng: 0,38. Prestationsgrad 47,3 %

Helårsstudenter (HÅS) i kostvetenskap 2003

1–40 poäng: 98,26. Prestationsgrad 72,4 %

41–60 poäng: 37,88. Prestationsgrad 66,4 %

Helårsstudenter (HÅS) i kostekonomi 2003

1–40 poäng: 57,26. Prestationsgrad 81,9 %

41–60 poäng: 29,29. Prestationsgrad 81,3 %

Forskarstuderande vårterminen 2004:

4 kvinnor

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningsämnena hushållsvetenskap, kostvetenskap och kostekonomi har olika förutsättningar. Förhållandevis goda är de för hushållsvetenskap när det gäller förekomsten av disputerade lärare och deras forskningsutrymme. Inom kostvetenskapen finns ingen professor och lärarnas forskningsaktivitet är låg. Inom ämnet kostekonomi saknas disputerade lärare helt.

Pedagogiken i undervisningen är genomtänkt och genusperspektiv uppmärksammas systematiskt. De huvudsakliga utmaningarna är den dåliga ekonomin med ett långvarigt underskott samt den framtida utvecklingen av verksamheten. Även lärarsituationen är kritisk då ett generationsskifte närmar sig. I forskarutbildningen är doktoranderna för få för att uppnå ”kritisk massa”.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Vid Göteborgs universitet ger Institutionen för hushållsvetenskap (IHu) grundutbildning i hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi och slöjd samt forskarutbildning i hushållsvetenskap⁹. Institutionen är sedan 1998 inordnad under den utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Institutionens ekonomi är dålig och man dras med ett underskott sedan flera år tillbaka. Extra kostnader för flytten till Pedagogien i Mölndal år 2003

9. Huvudämnet slöjd ingår inte i denna utvärdering.

har tårt på ekonomin ytterligare. Dessutom har institutionen fått minskat utbildningsanslag. Profilen med hållbar utveckling som övergripande tema positionerar grundutbildningen inom ett viktigt område, men dessvärre har man haft problem med att prioritera verksamheten inom profilen på ett ekonomiskt sätt. Institutionens självständighet är hotad av den ekonomiska situationen. Under hösten 2004 har fakultetsnämnden beslutat att inte göra någon ny antagning till kostekonomprogrammet med inriktning mot ledarskap vårterminen 2005.

Institutionsledningen framstår som mer avvaktande än drivande medan de anställda anser att verksamheten är hotad och ser framtiden som ovisst. Fakultetsledningen har tydliga planer för institutionens utveckling men dessa planer är inte förankrade vid institutionen. Det saknas en öppen och konstruktiv dialog mellan fakultetsledningen och institutionsledning samt inom institutionen om fakultetsledningens planer.

Kvalitetsarbete

Kursvärderingar görs i skriftlig form och studenterna tar del av resultaten som också används i syfte att utveckla kurserna. Utöver kursvärderingarna görs en kvalitetssäkring av kurserna vart tredje år vilket är positivt. Samtidigt verkar det finnas behov av att institutionen också kontinuerligt utvärderar de kurser som studenterna läser vid andra institutioner, t.ex. vid Handelshögskolan i Göteborg, så att man försäkras om att studenterna får en fullgod undervisning och examination även där.

Institutionen utvecklade och startade två nya program under 2002: kost- och friskvårdsprogrammet och programmet för restaurangmanager. Bedömargruppen ställer sig frågande kring detta eftersom institutionen inte gjort någon arbetsmarknadsanalys samt saknar vetenskaplig kompetens i dessa ämnen.

Den övergripande profileringen vid institutionen, hållbar utveckling, inrymmer en rad olika aspekter av främst konsumenternas och hushållens vardagsliv. Industrin betraktas något olyckligt som en motpart snarare än en möjlig samarbetspartner. Det finns anledning att revidera denna syn och tänka över möjliga samarbeten i framtiden.

Den utveckling som fakulteten förespråkar innebär en förflyttning av utbildningsfokus till mat, hälsa och friskvård. Förslaget från fakultetens dekan är att flytta ut slöjden och integrera den med andra konstnärliga utbildningar, men behålla utbildningsplatserna och anslagen för att komma tillrätta med det ekonomiska underskottet. Bedömargruppen uppmärksammar att en konflikt kan uppstå mellan institutionens anställda och fakultetens ledning om inte aktuella utvecklingsplaner diskuteras på ett demokratiskt sätt samt förankras hos personalen vid institutionen.

Infrastruktur

Institutionens bibliotek är samordnat med pedagogikämnets bibliotek och det finns ett mindre fackbibliotek i anslutning till undervisningsköken. IHu:s stu-

denter har tillgång till gemensamma utrymmen och datorsalar på Pedagogen. Tillgången på datorer och läsplatser är emellertid knapp.

Studenterna har nyligen fått e-postadresser och det finns en kursportal men dessa system används endast i liten utsträckning. Större delen av informationsförmedlingen sker fortfarande manuellt. Generellt framstår IT som lågt prioriterat bland ledning och lärare.

För närvarande finns relativt ändamålsenliga undervisningskök och fungerande utrustning för den praktiskt inriktade undervisningen, med undantag för utrymmen och utrustning för att tillreda mat för storhushåll. En flytt till nyrenoverade lokaler i centrala Göteborg planeras under 2006.

Lärare

Flera av lärarna har yrkeslivserfarenhet utanför universitetet men få av dem är forskningsmeriterade. Ett par lärare har mycket bra forskningsutrymme men av dem som är forskningsmeriterade är några inte forskningsaktiva idag. Lärarnas arbetstidsavtal innehåller 10 procent kompetensutveckling men inte någon tid för egen forskning. Möjligheterna till kompetensutveckling begränsas av arbetsbelastningen och den pressade ekonomin. För att uppnå en tydligare vetenskaplig profil är det viktigt att lärarkårens och ledningens vetenskapliga kompetens förstärks. Att institutionen ser det som önskvärt att handledaren av kandidatuppsatser har minst magisterkompetens, är en låg ambitionsnivå. Enligt bedömargruppen är det önskvärt att handledaren har doktorkompetens.

Arbetsbelastningen för lärarna anses vara hög och det finns en tydlig frustration över att arbetstiden inte räcker till för alla uppgifter. Samverkan med det omgivande samhället anser man sig exempelvis inte riktigt hinna med.

Genus

Genusperspektiv är väl integrerat i undervisningen i samtliga huvudämnen, vilket är föredömligt. Även forskning med genusperspektiv bedrivs.

Jämställdhet

Könsfördelningen i ledningen, bland lärare, studenter och doktorander är ojämn med nästan enbart kvinnor. Det finns en jämställdhetsplan som innehåller långsiktiga mål om att uppnå en jämnare könsfördelning. Andelen manliga studenter har ökat från 10 procent 2002 till 15 procent 2003. Det är främst de nya programutbildningarna som får manliga sökande och det behövs insatser för att göra de övriga utbildningar kända bland män.

Mångfald

Under 2003 har jämlikhet och mångfald inkluderats i jämställdhetspolicyn men några åtgärder har inte implementerats ännu. Mångfaldsperspektiv synliggörs ännu inte i undervisningen genom kurs- och litteraturinnehåll. Det finns dock en vilja till förändring. Frågorna bör få en framträdande plats i utbildningar som kretsar kring global resurshushållning.

Internationalisering

Institutionens internationella kontakter har utvecklats under 2003 och flera student- och lärarutbyten har utnyttjats liksom stipendier för fältstudier i utländer. Vidare har en nätbaserad EU-finansierad kurs utvecklats och kontinuerligt anordnats i samarbete med universitet i Storbritannien och Finland. Institutionen och dess doktorander deltar också i internationella konferenser. Inom forskarutbildningen finns väl inarbetade kontakter med Helsingfors universitet.

På grundutbildningen ges inga kurser på engelska och inslaget av engelsk kurslitteratur bör utökas.

Grundutbildning i hushållsvetenskap

Det finns två disputerade och en licentierad lärare inom ämnet hushållskunskap. Lärarnas vetenskapliga meriter inom ämnet är således tillfredställande. Även forskningsutrymmet för dessa lärare är relativt gott. Däremot är intresset bland studenterna att gå vidare till forskarutbildning lågt då de flesta siktar på en yrkeskarriär.

Ämnet hushållskunskap är tvärvetenskapligt. Forskningsförankring åstadkoms genom metodundervisning, presentation av forskning och användning av vetenskapliga artiklar. Genom val av litteratur och fördjupningsuppgifter strävar ämnet till en progression i det vetenskapliga förhållningssättet. Litteraturen är varierande och mångsidig. På den fördjupade nivån kunde dock internationell vetenskaplig litteratur användas i större omfattning.

Undervisningsformerna är varierande och lämpade för utbildningen som har anpassats till att förbereda studenterna till yrket som lärare. Detta innebär ökad studentaktivitet med personliga mål, IT-användning, problematisering och problemlösning samt projektarbeten. I samtliga undervisningsmoment förekommer muntlig och skriftlig examination.

Studenternas förkunskaper förefaller vara goda. Ett lågt söktryck är dock bekymmersamt för ämnet som har särskilt svårt att rekrytera män. Arbetsmarknaden för utbildade hem- och konsumentkunskapslärare är dock mycket god.

Grundutbildning i kostvetenskap¹⁰

Den vetenskapliga grunden inom kostvetenskapen finns i naturvetenskapen. Studenternas kritiska och självständiga tänkande tränas genom att de söker litteratur och genomför projekt där ämneslitteratur och metodval granskas. Forskningsförankring åstadkoms genom institutionens forskning med tyngdpunkt på mat och måltidsval. Det saknas dock en professor som vetenskaplig företrädare för ämnet och lärarnas forskningsaktivitet är låg.

10. Angående undervisnings- och examinationsformer samt uppsatsarbete är bedömningen för kostvetenskap densamma som för hushållsvetenskap.

Användningen av vetenskaplig litteratur redan vid introduktionen av studierna kunde göra uppläggningsen av studierna mer vetenskapliga. Stenciler och kompendier som institutionen tillhandahåller bör genomgå en revidering och uppgradering.

Grundutbildning i kostekonomi

Den vetenskapliga grunden inom kostekonomi bygger på olika perspektiv inom samhällsvetenskapen såsom företagsekonomi, genusvetenskap och jämställdhet, arbetspsykologi samt ledarskap och miljö. Forskningsförankringen ska förmedlas genom lärarnas vetenskapliga kompetens, litteraturen och akademins kritiska förhållningssätt. Bland lärarna finns både lektorer och adjunkter. Framför allt adjunkterna har yrkesbakgrund i offentlig eller privat måltidsservice. Det saknas emellertid disputerade lärare inom ämnet kostekonomi.

Undervisningen är till stor del traditionell med föreläsningar och seminarier, men även gruppövningar, studiebesök och deltagande observation via studiepraktik och verksamhetsförlagd utbildning förekommer. Den lärarledda undervisningen har på grund av den dåliga ekonomin minskat på senare år. Av samma skäl förekommer samläsning i större grupper inom institutionen. Bedömargruppen är positiv till samläsning som idé men i detta fall har man ännu inte hittat en pedagogisk modell där olikheterna bland studenterna beaktas och alla kan känna sig delaktiga.

Examinationsformerna varierar och inkluderar tentamina enskilt eller i grupp, enskilda muntliga och skriftliga redovisningar, utredningsrapporter i grupp eller parvis skrivna uppsatser. Inom kostekonomiprogrammet görs ett empiriskt examensarbete den sjätte och sista terminen.

Forskarutbildning i hushållsvetenskap

Forskarutbildningen i hushållsvetenskap kom till 1992 och har idag gemensam administration med arbetsvetenskap, pedagogik och ämnesdidaktik på utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Doktoranderna har en god arbetsmiljö i form av egen arbetsplats, dator och tillgång till fakultetens bibliotek. De ekonomiska förutsättningarna är emellertid dåliga och forskarutbildningen genererar ett underskott. Doktorandantagningen begränsas av att handledare har svårt att få finansiering till projekt. Detta gör att forskarutbildningen endast ges i liten skala. Sedan etableringen har fyra doktorsexamina och tre licentiatexamina avlagts. De doktorander som finns idag har skilda forskningsinriktningar och inget ämnesmässigt samarbete. Sammantaget anser bedömargruppen att doktoranderna är för få för att utgöra en "kritisk massa" och att institutionen inte har lyckats etablera någon profilerad och kvantitativt bärkraftig forskarutbildning. För att uppnå detta bör institutionen samverka med någon större institution.

Doktorandernas institutionstjänstgöring i form av undervisning eller deltagande i projekt uppgår till 20 procent av anställningen. Den totala arbetsbelastningen är högre än vad som framgår av de individuella studieplanerna och bedömargruppen menar att det behövs tydligare ramar för att avgränsa doktorandernas arbete.

Doktoranderna läser huvuddelen av sina kurser vid andra institutioner vid Göteborgs universitet. En forskarutbildningskurs på 5 poäng gavs dock vid IHu under läsåret 2003/04. Genusperspektiv är integrerat i denna undervisning vilket bedömargruppen ser positivt på.

Handledningen fungerar väl och sker genom ett handledarlag. Doktoranderna arbetar samtidigt i projekt tillsammans med handledarna och får på så sätt intensiv handledning av erfarna forskare. Det finns en handledarutbildning som är upplagd som en löpande seminarieriserie och som i huvudsak engagerar dem med liten handledarerfarenhet.

Rekommendationer

- Institutionen bör ha en öppen och demokratisk debatt, med tydliga budskap från institutionsledningen, gällande dekanens förslag till utveckling av verksamheten. Debatten bör beakta förslag till åtgärder för en snabb sanering av ekonomin.
- Dialogen om flytten in till centrala Göteborg och de möjligheter denna ger bör initieras omgående så att medarbetarna kan bli delaktiga och ha inflytande i förberedelser och genomförande.
- Institutionen bör tillsammans med fakulteten formulera en plan för framtida rekrytering. I denna plan bör man eftersträva att öka lärarkårens vetenskapliga meritering och en jämnare köns- och åldersfördelning samt utgå från gemensamma visioner om verksamhetens framtida utveckling.
- Institutionen bör utvärdera även de externa kurser som studenterna inom programmen läser vid t.ex. Handelshögskolan i Göteborg.
- Inställningen till att arrangera uppdragsutbildning och att samarbeta med industri bör omprövas.
- Forskarutbildningen bör utvecklas och profileras genom samarbete med någon större institution.
- Den vetenskapliga kompetensen i ledningen bör ökas. Detta är en viktig förutsättning för att utveckla forskarutbildningen och forskningsanknytningen i grundutbildningen.
- Kunskapen om informationsteknologi och dess användbarhet i undervisningen och som kommunikationsmedel bör höjas hos ledning och lärare.

Karolinska institutet

Institutionen för medicinsk näringslära

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i nutrition (kandidat- och magisternivå) samt forskarutbildning i medicinsk näringslära.

Tillsvidareanställda lärare vårterminen

2004: 6 (3 kvinnor, 3 män)

Varav

professorer: 2 män

övriga disputerade lärare: 3 (2 kvinnor, 1 man)

Helårsstudenter (HÅS) i nutrition 2003

1–20 poäng: 12. Prestationsgrad 91,5 %

21–40 poäng: 10,65. Prestationsgrad 101,0 %

41–60 poäng: 4,5. Prestationsgrad 90,2 %

61–80 poäng: 7,09. Prestationsgrad 95,2 %

Forskarstuderande vårterminen 2004:

38 (26 kvinnor, 12 män)

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningen i nutrition har stark forskningsförankring och håller god kvalitet. De förberedande studierna i kemi och biologi ger en gedigen vetenskaplig bas men denna undervisning saknar exempel och övningar som anknyter specifikt till nutritionsämnet. Av de två inriktningarna, molekylär nutrition och folkhälsonutrition, är den senare något lägre prioriterad och kurserna ges inte med önskvärd kontinuitet.

Både grund- och forskarutbildningen ges i en väl utvecklad vetenskaplig miljö. Bedömaregruppen uppmärksammar dock att institutionen antar forskarutbildningspraktikanter.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Ämnet nutrition har sin organisatoriska hemvist vid Institutionen för medicinsk näringslära vid Karolinska institutet (KI) där också kursrådet för nutritionslinjen finns och där ansvaret för forskarutbildningen ligger. Det lokala programmet nutritionslinjen är ett samarbete mellan kemiska övningslaboratoriet och Institutionen för biologisk grundutbildning vid Stockholms universitet (SU) samt Institutionen för medicinsk näringslära vid KI. Det finns tydligt uttryckta mål och strategier för samarbetet, som fungerar bra på lednings- och lärarnivå. Uppdelningen har dock vissa negativa konsekvenser för studenterna eftersom de tre första terminerna på nutritionslinjen är helt skilda från verksamheten vid KI.

Ekonomi för grundutbildningen ger intryck av att vara stabil. Tilldelningen baseras på utbildningsuppdraget i helårsprestationer och att man kla-

rat föregående års uppdrag. Forskarutbildningen finansieras till stora delar av kortfristiga externa bidrag.

Kvalitetsarbete

Kvalitetsarbetet inom nutritionsämnet sker främst inom ramen för den naturvetenskapliga fakultetens strategiska arbete och har inbegripit en särskild uppföljning av studenternas muntliga och skriftliga seminarieredovisningar. För närvarande koncentrerar man sig på arbetsmarknadsanknytning och orsaker till avhopp. Uppföljning av studenter görs regelbundet och man vet att ca 40 procent går vidare till forskarutbildning medan andra arbetar med administration eller utredning, planering och information.

Det formella studentinflytandet fungerar relativt bra i kursrådet för nutritionslinjen, i grundutbildningsnämnden och i forskarutbildningskommittén. Man har dock haft svårt att rekrytera representanter till institutionsrådet. Kursvärderingar utförs skriftligen efter varje kurs genom ett webbaserat system med en svarsfrekvens kring 60 procent.

Infrastruktur

Infrastrukturen är bra med bibliotek både i Solna och i Huddinge. Biblioteket i Huddinge, som är nära tillgängligt, har god service och datorarbetsplatser, läsplatser och grupparbetsrum. Studenterna har personliga passerkort och användarkonton.

Vid institutionen finns ett mindre eget datorrum och gemensamma måltidsutrymmen för studenterna. Det finns laboratorier och seminarierum och man hyr även ett välutrustat kurslaboratorium vid Karolinska universitetssjukhuset. De forskarstuderande delar rum men har egna skrivbord och datorer.

Lärare

Det finns en kompetent lärarkår som är både pedagogiskt och forskningsmässigt väl meriterad. Samarbetet mellan lärare på KI och SU fungerar bra. Ämneskompetens finns dock inte inom alla delkurser som ges. Därför anlitas ett flertal externa lärare, många disputerade, för undervisning eller handledning. En svaghet är dock att dessa inte involveras i det pedagogiska arbetet kring kurserna i tillräckligt hög grad.

Lärarkåren ägnar relativt mycket tid till forskning men annan kompetensutveckling anses svår att hinna med.

Genus

Genusperspektiv tas upp inom folkhälsoinriktningen men är inte systematiskt integrerat i utbildningen. Medvetenheten om vad genusperspektiv innebär och hur det kan integreras i undervisningen är låg.

Jämställdhet

Institutionen har en jämställdhetsplan. Inga särskilda åtgärder tas emellertid för att rekrytera fler män till utbildningen trots att kvinnorna är i majoritet bland studenter både i grundutbildning och i forskarutbildning. Det är även anmärkningsvärt att det, trots att många kvinnor disputerar i nutrition, är flest män i ledande ställningar vid institutionen.

Mångfald

Mångfaldsperspektiv är inte systematiskt integrerat i undervisningen.

Internationalisering

Internationaliseringen av grundutbildningen är tydlig bl.a. genom engelsk kurslitteratur och en 10-poängskurs i folkhälsonutrition som tar upp kost- och hälsofrågor i såväl u- som i-länder. På påbyggnadsnivå finns kurser som ingår i ett tvåårigt europeiskt program.

Även inom forskarutbildningen är de internationella inslagen omfattande. Institutionens arbetspråk är engelska och internationella kontakter och samarbeten är vanliga i forskningsgrupperna. En fjärdedel av de forskarstuderande är utlandsfödda. Utbyte är vanligt och deltagande i internationella konferenser uppmuntras.

Grundutbildning i nutrition

Nutrition ges som huvudämne upp till och med magisterexamen i två inriktningar: molekylär nutrition respektive folkhälsonutrition. Båda har en stark naturvetenskaplig profil med kemi och cell- och molekylärbiologi som bas. Ämnet ges främst inom nutritionslinjen, på 160 poäng¹¹, men kan även läsas som fristående kurs.

Målen är tydliga och innehållet i utbildningen ger intryck av att vara överensstämmande med dessa. Inriktningen folkhälsovetenskap verkar dock ha lägre prioritet och kurserna ges inte alltid i sådan utsträckning att studenterna kan läsa dem i en följd utan avbrott.

Studenternas förkunskaper är goda och söktrycket högt. När de börjar studera nutrition har de redan flera terminers universitetsstudier i naturvetenskapliga ämnen bakom sig och en bra bas för fortsatta studier. En intensiv introduktion en vecka före kursstart är ändå uppskattad. Under de tre första terminerna med kemi och biologi som föregår nutritionsstudierna saknar studenterna emellertid kontakt med nutritionsämnets och KI. De saknar också hos kemilärarna det engagemang som finns bland lärarna i biologi och i nutrition.

11. Utbildningen kan även avslutas med en kandidatexamen efter 120 poäng.

Vetenskaplig grund och kritiskt tänkande är ett av de viktigaste målen med utbildningen. Projektarbeten under fördjupningskurser och examensarbeten är ofta direkt forskningsrelaterade. Flertalet lärare är forskningsmeriterade och forskar själva och de forskarstuderande är engagerade i undervisningen. Under grundutbildningen presenteras såväl institutionens, som andra institutioners forskning och intresset för att gå vidare till forskarutbildning är högt.

Förankring i professionen förekommer genom att många av de externa lärarna är verksamma som nutritionister i yrkeslivet och på vissa kurser anordnas studiebesök på arbetsplatser med anknytning till nutrition.

Kurslitteraturen under de grundläggande tre terminerna vid SU omfattar standardverk på engelska i allmän, fysikalisk och organisk kemi samt cell- och molekylärbiologi, jämte kompendier på svenska. Terminerna 4–6 finns standardverk inom nutritionsområdet och expertrapporter/utredningar på engelska tillsammans med böcker på nordiska språk och kompendier på svenska. Litteraturlistorna saknar information om hur omfattande litteraturstudierna är för respektive kurs och hur böckerna används i undervisningen, som inläsningslitteratur eller uppslagsverk.

Undervisningsmetoderna består av föreläsningar och obligatorisk undervisning i form av laborationer, seminarier, grupparbeten och studiebesök. På flera kurser finns också studentaktiverande undervisning i form av arbetsfrågor, fallbeskrivningar, granskning av artiklar eller räkneövningar. Man lägger stor vikt vid att träna studenterna i muntlig och skriftlig framställning och det ges undervisning i presentationsteknik under två halvdagar. IT används i undervisningen vid sökning av artiklar, i användandet av kostdataprogram och bioinformatikprogram samt en internetbaserad dugga. Mycket kommunikation mellan lärare och studenter sker via e-post och kursinformation finns på institutionens hemsida. Examinationsformerna är varierade och klassisk salstentamina ersätts i en del kurser med hemtentamina och inlämningsuppgifter eller redovisningar av grupparbeten.

Arbetsprocessen vid examensarbetet fungerar väl. Det finns viss frihet att välja projekt samt gott stöd och handledning.

Forskarutbildning i medicinsk näringslära

Institutionen för medicinsk näringslära vid KI har fyra forskarutbildningsämnen: medicinsk näringslära, molekylär endokrinologi, molekylär toxikologi och cell- och molekylärbiologi. Söktrycket till forskarutbildningen är högt. Ingen öppen utlysning av platser eller doktorandanställningar görs dock. Antagningen sker istället genom att studenten söker individuellt och kontaktar ledare för forskargrupperna vid institutionen. Därefter etableras kontakter och samarbeten genom olika kurser eller projekt, t.ex. examensarbete eller andra forskningsprojekt där studenten och en tilltänkt handledare samarbetar. Om samarbetet fungerar bra anställs studenten som forskarutbildningspraktikant under 6 månader. Därefter kan studenten antas till forskarutbildningen med utbildningsbidrag och

20% assistenttjänst fram till halvtidskontrollen då studenten får en doktorandanställning de resterande två åren av forskarutbildningen.

Bedömargruppen är medveten om de bakomliggande ekonomiska orsakerna till det antagningssystem som tillämpas och inser att det ger möjlighet till ett större antal forskarstuderande inom begränsade och ofta kortfristliga anslag. Enligt bedömargruppens mening är dock systemet mindre förutsägbart för de forskarstuderande än vad doktorandtjänst från start är.

De forskarstuderandes studie- och arbetssituation ser i övrigt bra ut med en vetenskaplig, kritisk och kreativ miljö. Det finns en väl fungerande infrastruktur, nära tillgång till personlig handledning och goda möjligheter att delta i, och ibland att arrangera, seminarier och så kallade journal clubs där vetenskapliga artiklar diskuteras. Tillgången till forskarutbildningskurser är god inom KI och institutionen medverkar också i två forskarskolor som erbjuder ett antal forskarutbildningskurser. Samarbete med industriella partner förekommer i några forskningsprojekt. Det görs ingen systematisk uppföljning av de utexaminerade doktorerna.

Rekommendationer

- Grundutbildningens tre första terminer bör anknytas bättre till nutritionsämnet utan att ge avkall på djupet i studierna av kemi och biologi som är en viktig bas och möjliggör byte av inriktning.
- Institutionen bör göra en uppföljning av utexaminerade nutritionister från grundutbildning och forskarutbildning för att se arbetsmarknadsbehovet.
- Institutionen bör beakta KI:s intentioner att minska antalet forskarstuderande och ge dessa en trygg anställnings- och finansieringsform under hela forskarutbildningen.
- Institutionen bör öka insatserna kring inriktningen folkhälsovetenskap om man menar allvar med intentionen att svara upp mot de folkhälsoproblem som utvecklas idag. Kurserna bör ges i bättre fas med varandra.

Umeå universitet

Institutionen för kostvetenskap

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i kostvetenskap (kandidat- och magisternivå), dietistutbildning samt forskarutbildning i kostvetenskap.

Tillsvidareanställda lärare vårterminen

2004: 17 (14 kvinnor, 3 män)

Varav

professorer: 1 man

övriga disputerade lärare: 3 kvinnor

Helårsstudenter (HÅS) i dietistutbildningen

2003

År 1: 22,5. Prestationsgrad 69,2 %

År 2: 24,0. Prestationsgrad 85,5 %

År 3: 22,25. Prestationsgrad 89,7 %

Helårsstudenter (HÅS) i kostvetenskap

2003

1–20 poäng: 61,83. Prestationsgrad 72,3 %

21–40 poäng: 21,5. Prestationsgrad 84,2 %

41–60 poäng: 19,0. Prestationsgrad 56,6 %

61–80 poäng: 6,5. Prestationsgrad 86,6 %

Forskarstuderande vårterminen 2004:

3 kvinnor

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningen i kostvetenskap och dietistutbildningen håller god kvalitet. Institutionen befinner sig i ett positivt utvecklingskede och har nyligen gjort lyckade satsningar på att stärka den vetenskapliga standarden. Bedömargruppen identifierar en brist på profilering av utbildningsutbudet både på grund- och forskarutbildningsnivå men noterar att institutionen har inlett en diskussion om mål och visioner.

Inom forskarutbildningen är doktorandernas arbetssituation bra, med fungerande handledning och goda möjligheter till inflytande. Däremot menar bedömargruppen att forskarutbildningen är för liten för att uppnå den ”kritiska massa” som krävs för en vital forskningsmiljö.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Vid Umeå universitet ger Institutionen för kostvetenskap grund- och forskarutbildning i kostvetenskap samt yrkesutbildning till dietist. Institutionen är bland de mindre och nyare inom den samhällsvetenskapliga fakulteten, och arbetar fortfarande för att skapa sig en naturlig hemvist där. Enligt bedömargruppens mening intar fakulteten en alltför avvaktande hållning gentemot institutionen vilket gör att denna inte blir tillräckligt involverad i viktiga strategiska diskussioner.

Institutionens ekonomi är god, vilket bl.a. möjliggjort nyanställningar och ökad tid till kompetensutveckling för lärarna. Positivt är också att studen-

terna får ersättning för sina utlägg i samband med praktiken. Bedömargruppen uppmanar dock till framförhållning både från institutionens och från fakultetens sida då den ekonomiska situationen kan komma att bli kärvare i framtiden.

Inom den samhällsvetenskapliga fakulteten har en särskild enhet för restauranghögskolan¹² bildats vilket medfört att kostvetenskap och gastronomi separerats, något som ur ämnesmässig synpunkt är olyckligt. Det förefaller inte vara den kostnadseffektivaste organisationen utan bedömargruppen ser en risk att två enheter med delvis samma intresse kring livsmedel, mat och ätande blir konkurrenter istället för samarbetspartner.

Kvalitetsarbete

Institutionens kvalitetsarbete är aktivt. Samtliga medarbetare har nyligen varit involverade i arbetet med att utveckla mål och visioner för institutionen. Bedömargruppen menar dock att medvetenheten om målens betydelse fortfarande är relativt låg. Verksamheten bör därför vara fortlöpande. En kommande utmaning blir att se till att de stora strategierna reflekteras i kursplaner och litteraturlistor. Arbete återstår också med att konkretisera institutionens profil utifrån ämnesbeskrivningar, utbildningsmål och mål för forskning och utveckling. Detta är betydelsefullt inte minst för presumtiva sökande. Som det är nu, saknas en tydlig innehållsmässig profilering och en strategi för hur kostvetenskap vid Umeå universitet tänker positionera sig i Sverige i framtiden. Exempelvis är satsningen på idrott och hälsa, som universitetet centralt gör, inte synlig i det praktiska arbetet.

Det finns goda förutsättningar för fortsatta diskussioner, då utbildningsmiljön präglas av lyhördhet och förändringsvillighet. Beslutsvägarna är korta och informationskanalerna effektiva. Studenterna har chans att påverka utbildningens utformning genom kursvärderingar och medverka i beslutande och beredande organ (programrådet för dietistprogrammet, ledningsgruppen för kostekonom- och kostvetarprogrammen samt institutionsstyrelsen). I framtiden bör studenterna också få möjlighet att delta i visionsdiskussionerna.

Infrastruktur

Institutionen för kostvetenskap har sina lokaler samlade på två våningsplan i samma byggnad (Lärarytbildningshuset). Lokalerna är välutrustade, lättillgängliga och funktionella. Köks- och laborationsutrymmena används flitigt i undervisningen. Förutom ett litet referensbibliotek som finns på institutionen, använder studenterna universitetsbiblioteket där det finns en särskild kontaktbibliotekarie. Institutionen har en datasal, men eftersom antalet datorplatser är begränsat är studenterna i många fall hänvisade till andra delar av campus eller till en privat dator. Av datatekniker, hushållstekniker, studieadministra-

12. Enheten för restauranghögskolans kurser och program ingår inte i denna utvärdering. För mer information se <http://www.umu.se/restauranghogskolan/>

tör, studievägledare och institutionssekreterare får personalen och studenterna ett gott administrativt stöd.

Lärare

Inom lärarkåren finns bred kompetens inom flera teoretiska och praktiska områden. Institutionens satsning på att stärka lärarkåren, dels genom nyrekryteringar av företrädesvis disputerade lärare (en utmaning med tanke på det geografiska läget och bristen på disputerade lärare i landet), dels genom kompetensutveckling för redan anställda lärare, har gett goda resultat.

Även om lärarna är utsatta för stress, är det generella intrycket av arbetsituationen positivt. En bidragande orsak är förmodligen lärarlagen och lärarnas sätt att aktivt utföra lagarbete. I denna arbetsform får lärarna stöd och mentorskap från varandra, och kan ventilerar såväl problem som kreativa idéer. Lärarlagen är på så vis en del av kvalitetsarbetet. Bedömggruppen vill betona vikten av att de lärare som är bosatta på annan ort involveras i lärarlag och andra utvecklingsinitiativ på lika villkor.

Genus

Genusaspekter behandlas inte explicit inom institutionen eller i undervisningen. Vissa inslag förekommer dock i samband med kostundersökningar och i diskussioner om matvanor och om ledarskap.

Jämställdhet

Det finns få män i kollegiet och studentgrupperna. Vid institutionen finns en medvetenhet om den ojämna könsfördelningen men man har i mångt och mycket resignerat inför situationen istället för att utarbeta långsiktiga strategier.

Mångfald

Andelen studenter av utländsk härkomst eller från studieovana miljöer uppges vara liten, men institutionen tror att det ökade antalet distans- och webbaserade kurser kommer att bredda rekryteringen. Kursbeskrivningar och litteratur ger inte mycket information om hur olika kulturaspekter behandlas i undervisningen.

Internationalisering

Institutionen har väletablerade samarbeten med ett flertal lärosäten utomlands, vilket gör att studenter, lärare och doktorander har goda möjligheter att delta i internationella utbyten och projekt, och det finns både intresse och engagemang för detta. När det gäller grundutbildningens litteratur är merparten på svenska, men detta vägs till viss del upp av att man använder många vetenskapliga artiklar på engelska.

Grundutbildning i kostvetenskap

Generellt sett har studenterna i kostvetenskap goda förkunskaper men deras tidigare erfarenheter är relativt olika. För att alla studenter ska få praktiska tillämpningar till de teoretiska studierna innehåller kurserna många moment i laborationssalar och kök. Yrkesverksamma externa föreläsare anlitas ofta, något bedömargruppen ser positivt på. Samtidigt är det viktigt att denna undervisning kvalitetssäkras.

Studenterna tränas kontinuerligt i vetenskapligt tänkande, bl.a. genom att läsa och diskutera vetenskapliga artiklar. Forskningsanknytningen i undervisningen har på senare tid blivit både starkare och bredare, vilket märks på D-kursen. Intresse för forskning och forskarutbildning verkar öka, och de doktorander som undervisar och presenterar sin egen forskning på grundutbildningen fungerar som en inspirationskälla. Genom en nyrekryterad lärare har metodundervisningen vidgats från att tidigare främst ha täckt naturvetenskapliga, mer kvantitativa metoder till att nu också inkludera kvalitativa metoder. Detta har gett studenterna större frihet när det gäller val av såväl uppsatsämne som metod och uppfattas som något positivt. Institutionen bör dock vara uppmärksam på att metodundervisningen och dess förnyelse för närvarande är beroende av enstaka lärare.

Pedagogiskt befinner sig ämnet i gränslandet mellan traditionellt och modernt. Å ena sidan är kursbeskrivningarna formulerade på ett sätt som antyder passivt lärande, dvs. att undervisningen ska ”ge kunskap” snarare än att studenterna på ett aktivt sätt ska inhämta den. Å andra sidan är det tydligt att man nu strävar efter att utveckla pedagogiken. Problembaserat lärande har införts på vissa kurser och några lärare har utbildats i den metoden. Detta är något som studenterna, i synnerhet på de högre nivåerna, uppskattar. Flera nätbaserade kurser planeras också. Det geografiska läget gör detta lämpligt och det finns dessutom god kompetens för att genomföra initiativet.

Prestationsgraden tyder på att majoriteten av studenterna avslutar sina studier inom utsatt tid eller något senare. Vid tiden för utvärderingen höll en uppföljande studie av tidigare studenter, inklusive kostvetare och kostekonomer, på att genomföras. Denna bör ge bättre information om utbildningens relation till och relevans för arbetsmarknaden än vad som finns idag.

Dietistutbildning¹³

Dietistprogrammet är en av den samhällsvetenskapliga fakultetens mest eftersökta utbildningar med ungefär sex sökande per plats. De studenter som antas, har hög motivation och god förmåga att ta till sig utbildningen. Bedömargruppen inser att det därför kan vara frestande att utöka antalet studieplatser men menar att institutionen först bör analysera arbetsmarknaden. I nuläget

13. Eftersom kostvetenskap är huvudämne på dietistprogrammet gäller tidigare observationer även här.

saknas tillräckligt underlag om dietiststudenternas möjligheter att få arbete efter utbildningen.

Utöver teoretiska studier där kostvetenskap är huvudämne ingår klinisk utbildning och fältstudier i dietistutbildningen. Bl.a. genomför studenterna en tio veckor lång handledd praktik under termin 6. Det är periodvis svårt att skaffa praktikplatser, vilket skapar stress bland studenterna.

Sett till dietistprogrammet i sin helhet är genomströmningen hög: mellan 93 och 97 procent. Eftersom det finns ett system där behöriga studenter t.ex. från fristående kurser i mån av plats kan söka till en senare del av utbildningen, orsakar studieavbrott inte några problem.

Forskarutbildning i kostvetenskap

Kostvetenskap är ett ungt forskarutbildningsämne. Till de större framsteg som gjorts sedan starten 1995 hör etableringen av en seminarie- och kursverksamhet och två disputationer i ämnet. Forskarutbildningen ges dock fortfarande i liten skala. Det finns endast två fakultetsfinansierade doktorandtjänster samt en doktorandtjänst finansierad med institutionens sparade medel. Antagningen till dessa har inte varit helt öppen då man velat prioritera de egna adjunkterna. Förhoppningen är dock att antalet forskarutbildningsplatser ska kunna öka t.ex. genom externfinansiering. Detta, menar bedömargruppen, är nödvändigt för att få ihop den ”kritiska massa” som behövs för en vital forskningsmiljö. Fler platser skulle svara på det forskningsintresse som har väckts bland grundutbildningsstudenterna och det skulle också ge möjlighet för fler yrkesverksamma att bedriva forskarstudier vilket skulle stärka kopplingen till arbetslivet.

Doktorandernas forskningsprojekt spänner över ett brett fält med kostens betydelse för hälsan hos speciella grupper som gemensam nämnare. Forskarutbildningen befinner sig i ett utvecklingsskede, där den tidigare tonvikten på kvantitativa metoder börjar kompletteras med studier i sensorik och kvalitativa metoder. Både den medicinsk-odontologiska och den samhällsvetenskapliga fakulteten är nu inblandade. Variationen i inriktningar och metoder gör att forskarutbildningsmiljön ännu ger ett spretigt intryck. Här, liksom i institutionens visionsarbete, återstår arbete med att definiera en sammanhållen profil.

Handledningen av doktorander fungerar väl. Utöver huvudhandledare har varje doktorand minst en biträdande handledare, vilket sammantaget ger ett bra stöd. Tillgången till handledarkompetens är god med åtta disputerade lärare inom institutionen, utöver extern kompetens. Flera av lärarna har genomgått universitetets särskilda handledarutbildning.

Doktoranderna är helt finansierade av doktorandtjänster och omfattas av samma förmåner som övriga anställda, vilket har en positiv inverkan på deras arbetsmiljö. Doktoranderna får gehör för sina önskemål och kan ventilera sina problem, bl.a. på ett lunchmöte som hålls varje månad och bekostas av institutionen. Institutionen har nyligen förändrat kurskraven så att de blivit

bättre anpassade till målet att bli klar med forskarutbildningen inom ramen för fyra års heltidsstudier. Det är nu i stor utsträckning doktorandernas egna behov som styr upplägget. Som komplement till kurser uppmuntras de att delta i nationella och internationella konferenser och seminarier, ofta bekostat av institutionen. Det är även brukligt att doktoranderna undervisar till 20 procent, vilket är ett uppskattat sätt att få pedagogisk meritering.

Rekommendationer

- Institutionen bör konkretisera sina visioner och målsättningar, och utveckla en lokal profil för grund- och forskarutbildningen. Både studenter och doktorander bör ges möjlighet att medverka i visionsarbetet.
- Institutionen och fakulteten bör samverka kring ekonomi och framtida prioriteringar t.ex. vad gäller profilering, lärarkompetens och forskarutbildningsplatser.
- Fakulteten bör stödja institutionens framtidsplaner och institutionen bör inkluderas i fakultetens visionsarbete och strategiska satsningar.
- Institutionen för kostvetenskap och enheten för Restauranghögskolan bör på ett mer effektivt sätt dra nytta av varandras starka sidor när det gäller forskning, pedagogik och infrastruktur.
- Samarbetet med arbetsmarknaden, inklusive industrin, bör stärkas exempelvis genom systematisk uppföljning av tidigare studenter, analys av arbetsmarknadens behov och upprättande av praktikplatskontrakt.
- Arbetet med att omformulera kursplanerna på grundutbildningen och omvärdera undervisnings- och examinationsformerna till ett sammanhållet system som främjar aktivt lärande bör prioriteras.

Uppsala universitet

Institutionen för hushållsvetenskap

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i hushållsvetenskap (kandidat- och magisternivå), dietistutbildning samt forskarutbildning i hushållsvetenskap (måltidsforskning).

Tillsvidareanställda lärare vårterminen

2004: 11 kvinnor

Varav

professorer: 1

övriga disputerade lärare: 5

Helårsstudenter (HÅS) i hushållsvetenskap/ dietetik 2003

21–40 poäng: 17,26. Prestationsgrad 92,1 %

41–60 poäng: 12,38. Prestationsgrad 97,7 %

61–80 poäng: 12,26. Prestationsgrad 54,6 %

Helårsstudenter (HÅS) i hushålls- vetenskap/kostvetenskap 2003

1–20 poäng: 41. Prestationsgrad 83,9 %

21–40 poäng: 38,5. Prestationsgrad 60,5 %

41–60 poäng: 26,5. Prestationsgrad 75,8 %

61–80 poäng: 6,38. Prestationsgrad 101,9 %

Helårsstudenter (HÅS) i dietistutbildningen 2003

År 1: 24,5. Prestationsgrad 92,9 %

År 2: 23,25. Prestationsgrad 95,7 %

År 3: 26,25. Prestationsgrad 98,3 %

År 4: 10,625. Prestationsgrad 72,9 %

Forskarstuderande vårterminen 2004

(exklusive textilvervetenskap): 6 kvinnor

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningen i kostvetenskap och dietistutbildningen håller god kvalitet. Förutsättningarna för att bedriva utbildningarna är dock mindre bra då institutionen befinner sig i ett läge där ekonomiska svårigheter sammanfaller med interna motsättningar om framtida inriktning. Bedömaregruppen uppmanar till konstruktiv dialog.

Forskarutbildningen har både starka och svaga sidor. Systemen för handledning och doktorandinflytande fungerar väl, men forskarutbildningen ges i alltför liten skala för att nå upp till en nödvändig ”kritisk massa”. Doktorandernas undervisningsmängd är ibland för stor.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Vid Uppsala universitet ger Institutionen för hushållsvetenskap (IHV) grund- och forskarutbildning i hushållsvetenskap samt yrkesutbildning till dietist. Institutionen tillhör den samhällsvetenskapliga fakulteten som aktivt stöttat utbildningarnas utveckling sedan de införlivades i universitetet 1977. Fakulteten och institutionen har således en historia av gott samarbete.

I ämnet hushållsvetenskap ingår kostvetenskap/dietetik, hem- och konsumentkunskap och textilt hantverk.¹⁴ Institutionen har tidigare arbetat hårt för att utarbeta gemensamma visioner för de olika delarna. På senare tid har de interna slitningarna dock ökat mellan textilforskningen och måltidsforskningen i synen på framtida inriktning. En pressad ekonomisk situation, som en följd av lågt söktryck till den textila grundutbildningen har bl.a. lett till att kostvetenskap och dietetik fått kompensera textilsidan men själva prestera studenter. Detta har negativ inverkan. Att institutionen är uppdelad på två adresser försvårar kommunikationen. Konflikten verkar dessbättre inte ha gått ut över studenterna men lärarnas arbetsmiljö har drabbats, liksom institutionens strategiska arbete. Bedömargruppen anser därför att en prioritet för såväl institution som fakultet nu bör vara att komma till en ekonomisk och organisatorisk lösning som är framåtblickande och hållbar för alla parter.

För närvarande finansierar fakulteten en professur i hushållsvetenskap med inriktning mot måltidsforskning. Fakultetens norm är att varje forskarutbildningsämne ska ha två professurer vilket skulle vara bra utifrån ett resonemang om "kritisk massa" inom ämnet, men det är tveksamt om ekonomin kommer att tillåta detta inom en snar framtid.

Kvalitetsarbete

Studenterna har en framträdande roll i institutionens kvalitetsarbete. Det finns ett aktivt studieråd som har formell representation i institutionsstyrelsen och studenterna är även representerade i ledningsgrupperna för dietist- och kostekonomiprogrammen. Kursvärderingar görs i både skriftlig och muntlig form och resultaten återkopplas till studenterna på ett bra sätt.

På institutionen är man medveten om vikten av långsiktigt visionsarbete och det finns en önskan att stärka den egna profilen. Ännu har man dock inte nått enighet om vad en sådan bör innehålla. Det finns flera möjliga vägar. Eftersom ämnet till sin natur är tvärvetenskapligt är det viktigt att man söker breda samarbetsytor, t.ex. med den medicinska fakulteten. Samtidigt har förmodligen den samhällsvetenskapliga och humanistiska inriktningen, med fokus på måltiden och det sociala samspelet kring mat, störst potential som framtida profilering. Professuren i måltidsforskning ger möjlighet att utveckla detta. En diskussion kring själva namnet hushållsvetenskap är nu nödvändig och hänger samman med den framtida organisationen. Ett namnbyte till, exempelvis, kostvetenskap skulle innebära ett fjärmande från den historiska kopplingen till textil. Det skulle samtidigt på ett tydligare sätt positionera utbildningarna inom området "kost och hälsa" där man i stor utsträckning redan befinner sig, och ge större möjligheter att utveckla profilen måltidsforskning.

14. Grundutbildning i hem- och konsumentkunskap och textilt hantverk ges på uppdrag av utbildningsvetenskapliga fakulteten och omfattas inte av denna utvärdering.

Infrastruktur

Institutionen är uppdelad på två adresser med administration och textilverksamhet på den ena och kostverksamhet på den andra. Miljöerna är små vilket å ena sidan gynnar den informella kontakten mellan studenter och lärare, å andra sidan leder till isolering. Studenter från de olika delområdena har liten kontakt med varandra.

Kostsidans lokaler har praktiska och fina undervisningskök men infrastrukturen är i övrigt mindre tillfredsställande med litet, obemannat bibliotek, få datorer och trånga arbetsrum. Institutionen har uttryckt starka önskemål om att få flytta till gemensamma, modernare lokaler och detta ser ut att bli verklighet under 2007 då en flytt till ett nytt campusområde med bl.a. de pedagogiska utbildningarna planeras. Att på detta sätt inkorporeras i ett större sammanhang är nödvändigt, menar bedömargruppen. Exakt vilka utbildningar man knyter sig närmast till bör dock bestämmas av vilken strategisk riktning man väljer.

Lärare

Inom lärarkåren finns god och mångsidig kompetens. Dessutom möjliggörs och uppmuntras kompetensutveckling i form av forskarutbildning för icke-disputerade och utbildning i högskolepedagogik för alla. Det finns utrymme för forskning i tjänsten antingen genom fakultetsanslag eller externa anslag. En stor del av fakultetsanslaget kommer framöver att gå till en forskarassistenttjänst vilket kan få konsekvenser för övrigt forskningsutrymme via fakultetsanslag.

Institutionen närmar sig ett generationsskifte eftersom många lärare kommer att gå i pension inom de närmaste åren. Detta kommer att innebära kompetensförluster men öppnar också för nytänkande.

Genus

Vid institutionen finns påtaglig medvetenhet om behovet av genusperspektiv i utbildningen, vilket man även sökt omsätta i praktiken bl.a. genom att stimulera till diskussioner om manligt och kvinnligt inom näring, hälsa och måltider. Inom kostsociologi betonas detta särskilt. Värt att nämna är också att institutionen tar upp genusfrågor på lärarseminarier en eller två gånger per termin.

Jämställdhet

Student-, doktorand- och lärargrupperna är alla extremt kvinnodominerade. Vid tiden för platsbesöket hade en manlig lärare just rekryterats men utöver detta är de manliga förebilderna få. Förmodligen har branschens rykte och institutionens namn betydelse för varför så få män söker sig till utbildningarna. Flera försök har gjorts att lyfta fram och stödja manliga studenter.

Mångfald

I doktorandgruppen finns olika etniska bakgrunder representerade, medan studentgruppen är mer homogen. Lärarna har noterat att de studenter som har annat modersmål än det svenska kan ha problem vid uppsatsskrivande. Samtliga studenter tränas dock i skriftlig framställning vilket verkar ge goda resultat. Den som behöver ytterligare stöd kan dessutom vända sig till universitetets språkverkstad.

Det finns en medvetenhet om frågornas betydelse och i kursinnehållet diskuteras etnicitet i viss mån, exempelvis i delkursen om kostadministration.

Internationalisering

Det finns goda ansatser till internationalisering. Vetenskaplig litteratur på engelska används i viss omfattning och förmågan att läsa engelska, danska och norska tränas kontinuerligt. Inom forskarutbildningen finns väl inarbetade internationella kontakter som används flitigt. För grundutbildningen har institutionen utbytesavtal med universitet i Tyskland, Nederländerna, Frankrike och de nordiska länderna. I praktiken är dock intresset för dessa svalt bland studenterna som ofta föredrar att använda sig av universitetets centrala avtal med engelskspråkiga länder. När det gäller inkommande studenter är bostadsbristen i Uppsala ett problem.

Grundutbildning i hushållsvetenskap

Det råder högt söktryck till institutionens kurser på kostsidan och de antagna studenterna har goda generella förkunskaper. Eftersom institutionen medvetet lämnat behörighetskraven relativt breda och många studenter kommer från samhällsvetenskapliga gymnasieprogram, startar kostvetenskap A med en naturvetenskaplig grundkurs. Detta verkar fungera bra för att överbrygga eventuella kunskapsluckor.

Hushållsvetenskap är ett utpräglat tvärvetenskapligt ämne där öppenhet inför olika vetenskapliga tillvägagångssätt anses viktigt. Därför ingår både laborativa och teoretiska moment, liksom träning i såväl kvantitativ som kvalitativ metod. Studenterna har stor frihet att välja ämnen och metoder för sina uppsatser, vilket bedömargruppen ser positivt på.

De undervisnings- och examinationsformer som används är mestadels traditionella. Värt att nämna är dock att man försöker utveckla webbaserad undervisning och administration. Ett annat initiativ som tycks fungera väl, tack vare aktiva studenter, är s.k. supplemental instruction där äldre kursare ger stöd åt nybörjare i de moment som uppfattas som svåra, t.ex. kemi.

Prestationsgraden inom ämnet är god och når upp till fakultetens målsättningar, även på fördjupningsnivåerna.

Dietistutbildning¹⁵

Dietistprogrammet vid Uppsala universitet omfattar 160 poäng med möjlighet att avlägga dietistexamen efter 120 poäng. Utöver huvudämnet hushållsvetenskap (kostvetenskap/dietetik) ingår 20 poäng psykologi som biämne, något som skulle kunna utgöra början till en profilering mot beteendevetenskap.

För närvarande beskrivs målen för utbildningen med termerna behandling av sjukdom och symtom, och förebyggande av kostrelaterade sjukdomar. I praktiken finns det dock en del brister i den medicinska anknytningen och dietiststudenterna har få tillfällen att träffa studenter från andra medicinska yrken. Om utbildningen ska behålla sin kliniska inriktning, skulle den vinna på ökad och mer formaliserad samverkan med den medicinska fakulteten. För närvarande är kontakten i hög grad beroende av enskilda individer.

Dietiststudenterna är aktivt engagerade och har bl.a. ordnat kvällsmöten där studenter fått tillfälle att träffa praktiserande dietister. Detta är värdefullt och bedömargruppen efterlyser liknande initiativ från institutionens sida. Generellt behöver institutionens kontakt med arbetslivet stärkas. Ett sätt skulle kunna vara att systematiskt följa upp tidigare studenter för att kunna analysera utbildningens relevans på arbetsmarknaden. Detta görs idag, men på ett mer informellt sätt.

Praktik ingår i dietistutbildningen i form av en veckas auskultering under fjärde terminen och nio veckors klinisk utbildning under sjätte eller sjunde terminen. Alla som handleder ska följa 5-poängskursen pedagogisk handledning för dietister, vilket är positivt. Tidigare krävdes en 14 veckor lång miljöpraktik inom storhushåll och vård, men denna togs nyligen bort. Detta var ett korrekt beslut eftersom miljöpraktiken inte var poängsatt och därför juridiskt tvivelaktig. Samtidigt gör det att studenternas första obligatoriska kontakt med arbetslivet nu sker relativt sent i utbildningen.

Forskarutbildning i hushållsvetenskap (måltidsforskning)

Hushållsvetenskap¹⁶ inrättades som forskarutbildningsämne 1991. Forskarutbildningen ges i liten skala med sex registrerade doktorander under vårterminen 2004 och i genomsnitt en disputation vartannat år sedan starten. Institutionen har utvecklat goda kontakter med det närliggande Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) vilket bidrar till att vidga perspektivet. Ändå är doktoranderna fortfarande för få för att forskarutbildningen ska nå upp till en ”kritisk massa”.

15. Eftersom hushållsvetenskap är huvudämne på dietistprogrammet gäller tidigare observationer även här.

16. Forskarutbildningsämnet hushållsvetenskap omfattade från början de båda inriktningarna kost och textil. År 2003 blev textilvetenskap ett eget forskarutbildningsämne.

Forskarutbildningen spänner över flera olika vetenskapsområden med stor flexibilitet inför inriktning och metodval. Detta är huvudsakligen positivt men det finns också en risk att doktoranderna blir isolerade eftersom deras forskningsprojekt är så olika. Bedömargruppen stödjer därför institutionens målsättning att utveckla måltidsforskning till en lokal profil som alla doktorander kan samlas kring.

Antagningen till forskarutbildningen sker i regel genom utlysning av doktorandtjänster, ofta kopplade till externfinansierade projekt. De doktorander som antas har sin finansiering säkrad för hela perioden, vilket skänker trygghet till deras arbetsituation.

De flesta doktorander undervisar på grundutbildningen, vilket inte minst värderas högt av studenterna. Tidvis, speciellt vid lärarbrist, verkar doktorandgruppen dock få så stor undervisningsmängd att det skapar stress i avhandlingsarbetet. Bedömargruppen är kritisk till detta och menar att doktorandernas undervisning bör vara noga reglerad och helst relaterad till den egna forskningen.

Då forskarutbildningsmiljön är liten finns inte resurser för att ge särskilda kurser till de egna doktoranderna utan dessa är hänvisade till större institutioner på olika håll i landet. Fördelen med detta är att doktoranderna etablerar egna nationella kontaktnät. Nackdelen är att det kan vara svårt att hitta relevanta kurser som passar in i arbetet vid rätt tidpunkt.

Stödet till doktoranderna i form av handledning ger ett gott intryck. Varje doktorand har förutom en huvudhandledare även en biträdande handledare, och samspelet de tre parterna emellan fungerar väl. Alla handledare i ämnet har genomgått universitetets handledarutbildning.

Rekommendationer

- Institutionen bör, genom intern dialog och med stöd av fakulteten, prioritera arbetet med att lösa de nuvarande konflikterna angående verksamhetens inriktning och organisation.
- I nästa steg bör institutionen enas om visioner för framtiden, inklusive profilering av utbildningsutbudet.
- Utbildningarna bör positionera sig inom kost och hälsa, respektive måltidsforskning på ett tydligare sätt.
- Kontakten med arbetslivet, inklusive arbetsgivare utanför vårdsektorn, bör stärkas, exempelvis genom presentationsdagar och systematisk uppföljning av tidigare studenter.
- Undervisnings- och examinationsformerna bör ses över och ett system som främjar aktivt lärande införas.
- Doktorandernas undervisningsmängd bör regleras så att den inte går ut över avhandlingsarbetet.

Örebro universitet (Restauranghögskolan i Grythyttan) Institutionen för restaurang- och måltidskunskap

I utvärderingen ingår: Grundutbildning i måltidskunskap (kandidatnivå) samt forskarutbildning i måltidskunskap.

Tillsvidareanställda lärare vårterminen

2004: 9 (6 kvinnor, 3 män)

Varav

professorer: 1 kvinna ¹⁷ övriga disputerade lärare: 3 (2 kvinnor, 1 man)

Helårsstudenter (HÅS) i måltidskunskap 2003

1–20 poäng: 125. Prestationsgrad 79,7 %

21–40 poäng: 37,9. Prestationsgrad 87,6 %

41–60 poäng: 38,9. Prestationsgrad 98,2 %

Forskarstuderande vårterminen 2004:

7 (3 kvinnor, 4 män)

Sammanfattande omdöme

Grundutbildningen har svagheter såväl som styrkor. En svaghet är den vetenskapliga förankringen som omfattar flera discipliner men saknar djup. Utbildningsmiljön begränsas av avståndet till Örebro universitet och studenternas svaga anknytning till den vetenskapliga omvärlden. Forskarutbildningen är liten med få forskarstuderande, varav flera arbetar på distans, och gemensamma forskarutbildningskurser saknas.

I lärarkåren finns både forskningskompetens och praktisk yrkeskompetens men det saknas en gemensam syn på kunskap, pedagogik och ämnets vetenskapliga bas. Det finns en klyfta mellan de praktiska och de teoretiska kunskapsformerna.

Utbildningens styrkor syns i de praktiska delarna och i infrastrukturen. Goda förutsättningar ger också det väl utvecklade samarbetet med det omgivande samhället, det starka stödet från fakultets- och universitetsledningen och den entusiastiska atmosfären bland lärare och studenter.

Gemensamma förutsättningar

Organisation och ekonomi

Institutionen för restaurang- och måltidskunskap, även kallad Restauranghögskolan i Grythyttan, ger kandidatexamen och doktorsexamen i måltidskun-

17. Utöver denna medverkar en gästprofessor (40 %), en timanställd professor (10 %) och en adjungerad professor (40 %) i utbildningen.

skap. Institutionens organisatoriska hemvist är fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap vid Örebro universitet.

Institutionens ekonomi är för närvarande god. De konstnärliga och praktiska inslagen i utbildningen är dyra men med samläsning och planering av delkursernas inplacering i tid har man en kostnadseffektiv undervisning. Institutionen får dessutom ett tillskott genom 15 designersättningar till kurser med livsmedelsinnehåll.

Restauranghögskolan är en drivkraft i den regionala utvecklingen och en viktig del i Örebro läns turismnäring. Placeringen i Grythyttan utanför Örebro erbjuder en kulinariskt intressant miljö. Samtidigt innebär avstånden en del omkostnader samt att studenterna fjärras från resten av universitetet. Medan flera lärare är verksamma vid andra universitet och högskolor i Sverige, är studenterna främst engagerade i den lokala näringen. Bedömargruppen ser därför en påtaglig risk att studenterna går miste om den intellektuellt stimulerande miljö som uppstår i mötet med studenter från andra vetenskapliga discipliner.

Kvalitetsarbete

Institutionens kvalitetsarbete fokuserar på universitetets gemensamma visioner. Det finns en positiv attityd till kvalitetsarbete men det saknas tydliga inslag av omprövning och självreflektion. Detta beror förmodligen på att man inte riktigt nått till den konsolideringsfas där kritiskt evaluerande av målpåfyllelse blir aktuellt.

Det finns ett väl organiserat kursvärderingssystem och studenterna i grund- och forskarutbildning är representerade i beredande och beslutande organ. Utöver de formella kanalerna uppskattar studenterna det informella inflytande de har genom personliga kontakter med lärarna.

Uppföljning av utexaminerade studenter gjordes senast 2003 och man har kontakt med en del tidigare studenter som kommer tillbaka och undervisar. Bl.a. utifrån detta känner man till arbetsmarknaden och dess villkor.

Infrastruktur

Lokalerna är moderna och estetiskt utformade. Det finns ett välförsett måltidsbibliotek med kunnig personal. I biblioteket finns grupparbetsrum och "tysta" läsplatser, datorer med internetuppkoppling och databaser inom måltidskunskapens områden samt ett unikt kokboksmuseum. Det finns en välutrustad datorsal som studenter med passerkort har tillgång till varje dag fram till midnatt.

För de praktiska delarna av utbildningen finns metodkök och kök för att utföra forskning samt bageri med tillhörande utrymmen för lagring, förberedelser och efterarbete. Dessutom finns vinprovarrum, vinkällare, sensoriskt laboratorium och ett rum för barkunskap. Den gastronomiska teatern har demonstrationskök samt vinprovningmöjligheter. Dessa utrymmen liksom utrymmen för uppdukning och servering är moderna och ändamålsenliga.

Lärare

Lärarkårens sammantagna vetenskapliga meriter är tillfredsställande, samtidigt som det är tydligt att praktisk kunskap värderas högt. Det är idag svårt att rekrytera disputerade och forskningsmeriterade lärare i måltidskunskap eftersom det finns få sådana på arbetsmarknaden. Internt ges adjunkter och lektorer möjligheter till kompetensutveckling med 20 procent inom ramen för anställningen för att meritera sig mot doktorsexamen respektive utföra egen forskning. Institutionen anlitar även ett flertal timplärare och får därigenom kontakter med både Örebro universitet och det omgivande samhället.

Lärarnas deltagande i FoU-seminarier är relativt lågt vilket tyder på att den vetenskapliga utvecklingen inte är lika prioriterad som den praktiska. Lärardagar och pedagogiska konferenser för både externa och interna lärare verkar dock ha god uppslutning. Ändå har lärarkollegiet inte nått fram till någon gemensam syn på vetenskaplighet inom ämnet och de pedagogiska formerna i undervisningen.

Genusperspektiv

Genusperspektiv är inte integrerat i undervisningen. Idag ställer man förhoppningarna till en nyttillkommen lärare att göra detta, vilket inte är realistiskt. Med tanke på arbetsmarknadens traditionella synsätt på män och kvinnor och deras könsroller, bör integrering av genusperspektiv prioriteras av samtliga i ledning och lärarkår.

Jämställdhet

Könsfördelningen är förhållandevis jämn på olika nivåer bland studenterna och i lärarkåren. På professorsnivå är samtliga kvinnor.

Mångfald

Mångfald uppmärksammas av ledning och lärare i huvudsak när det gäller antalet studenter med annan etnisk härkomst. Kurs- och litteraturinnehåll speglar internationella förhållanden och olika kulturers förhållningssätt till mat och måltiden.

Internationalisering

Internationaliseringen av utbildningen är utvecklad i olika avseenden. Inom den yrkesmässigt och praktiskt inriktade delen av utbildningen äger t.ex. fältstudier och studieresor rum. På det vetenskapliga området har institutionen stått värd för en internationell konferens och man är centrum i Sverige för en internationell utbildning inom dryckesområdet med tyngdpunkt på vin. En engelskspråkig distanskurs i dryckeskunskap ges.

Det finns möjligheter till utbyten inom Norden och institutionen tar emot gäststuderande från Finland. Studierna förutsätter dock att man behärskar svenska språket vilket gör utbyte utanför Norden svårt. Om kraven på vetenskaplig aktualitet ställdes högre skulle förmodligen andelen engelsk litte-

ratur öka. Sådan förekommer idag i begränsad omfattning. Vidare vore det värdefullt om det franska språkområdets stora kunskapsresurser på mat- och dryckområdena också kunde utnyttjas i grund- och forskarutbildning. Det är en utmaning att finna pedagogiska former för detta.

Grundutbildning i måltidskunskap

Måltidskunskap ingår som huvudämne i programmet restaurang- och måltidskunskap på 120 poäng som leder till en kandidatexamen. Programmet har två inriktningar: en mot kök och en mot matsal, varav den förstnämnda har betydligt högre söktryck. Antagningen, som görs på betyg eller antagningsprov, kräver grundläggande behörighet och två års yrkeserfarenhet eller gymnasieprogram inom hotell- och restaurang. Någon utvärdering av antagningsproven har inte gjorts. Det antyds dock att studenternas syn på varandra påverkas av om de är antagna på betyg eller antagningsprov och att det är en utmaning för lärarna att undervisa den blandade studentgruppen.

Utbildningens ambition är att integrera vetenskaplig och konstnärlig grund med beprövad erfarenhet. Den konstnärliga grunden består av vissa estetiskt kreativa inslag, som en adjungerad professor och en scenograf är särskilt ansvariga för. Mest framskjuten roll i undervisningen har dock praktisk kunskap och beprövad erfarenhet, i form av matlagnings- och serveringshantverk. Förankringen i professionen är stark och yttrar sig både i de praktiska inslagen i undervisningen och i kontakterna med det omgivande samhället.

När det gäller vetenskaplig grund, beskrivs ämnet som mångvetenskapligt och samhällsvetenskap, humaniora och naturvetenskap är representerade. Ämnets profil uppges vara en helhetssyn på måltiden där fem aspekter framträder: rummet, mötet, produkten, stämningen och styrsystemet. Bedömargruppen anser dock att det är svårt att se hur denna helhet förmedlas i undervisningen. Den mångvetenskapliga grunden är otydligt definierad och svår att överblicka. Enligt bedömargruppens mening fördjupas inte studenternas kunskaper tillfredsställande ens i något av de vetenskapliga områdena.

Undervisningen i vetenskaplig metod sker genom en 5-poängskurs som ska ge insikt i både kvantitativ och kvalitativ metod på A-nivå, en 5-poängsuppsats på B-nivå samt en 10-poängsuppsats på C-nivå, vilken uppges innebära en fördjupning i statistiska metoder och bearbetningssätt. Bedömargruppen ifrågasätter detta då fördjupande litteratur i statistik saknas i litteraturlistorna.

Studenterna uppmanas att skriva uppsats två och två med motiveringen att det kan befrämja kreativitet, kunskapsutveckling, dialog och samarbetsförmåga. Enligt bedömargruppen innehåller de tidigare delarna av utbildningen tillräckliga inslag av samarbete och bedömargruppen förordar i stället att studenterna uppmanas att skriva och redovisa ett självständigt arbete.

Det är en god sak att varje uppsats opponeras av studenter och att examinator inte i något av fallen också har varit handledare. Förtjänstfullt är också att varje uppsats inleds med en sammanfattning. Däremot är det en brist att handledare i vissa fall saknar forskarutbildning och forskningserfarenhet.

Bedömargruppen har genom stickprov granskat sex uppsatser, tre godkända och tre väl godkända, och menar att fyra av dessa är mycket svaga vad gäller vetenskaplig metod och språkbehandling men även i fråga om teoriansknytning. Detta tyder på att såväl handledarinsatser som metodträning och träning i skriftlig framställning behöver förstärkas. Det kan också finnas anledning att reflektera över uppsatsen som examinationsform. En utbildning som förklarar estetisk, vetenskap och praktisk färdighetsträning bör avslutas med ett examensarbete där alla de tre formerna av kunskap kan prövas och det är inte självklart att traditionellt uppsatsskrivande gör detta på bästa sätt.

Forskningsförankring av undervisningen sker i viss omfattning i det att lärarna förmedlar egen eller andras forskning och att studenterna arbetar med vetenskapliga artiklar. Bedömargruppen saknar emellertid i kursplanerna information om vad i litteraturlistan som är artiklar och hur dessa används i undervisningen. Generellt sett är den litteratur som anges i kursplanerna väl vald för syfte och mål, men dess användning är oklar. Hur väl litteraturen ska behärskas av studenterna för att godkännas i examination är svårt att avgöra. Vidare är det anmärkningsvärt att litteratur och undervisning i nutrition knappast omnämns.

Undervisnings- och examinationsformer är i huvudsak traditionella och en "mästare-till-novis-modell" förekommer i vilken studentens roll snarast är att passivt och okritiskt ta emot kunskap från läraren. Samtidigt diskuteras och prövas också nya pedagogiska metoder där studenten aktivt och kritiskt söker kunskap, vilket bedömargruppen ser som eftersträfvansvärt och vill uppmuntra. Vid examination av prov på estetiska färdigheter är man alltid flera examinatorer för att undvika subjektiv bedömning.

Forskarutbildning i måltidskunskap

År 2001 blev doktorsexamen i ämnet måltidskunskap möjlig och 2002 startade forskarutbildningen. Forskningen koordineras av professorn i måltidskunskap som också handleder forskarstuderanden i samarbete med biträdande handledare som finns vid olika universitet och högskolor i Norden.

Den vetenskapliga ansatsen är liksom i grundutbildningen mångvetenskaplig och man samarbetar med ämnen som etnologi, sociologi, pedagogik, företagsekonomi, näringslära, livsmedelsvetenskap och hushållsvetenskap. Forskarutbildningen beskrivs ha samma profil som grundutbildningen men med mindre vikt vid den praktiska kunskapen. Liksom i grundutbildningen är det emellertid svårt att se hur de fem dimensionerna manifesteras. Den forskning som finns representerad bland de forskarstuderande har andra inriktningar än profilen och berikar grundutbildningen enbart i begränsad omfattning.

Hittills har man heller inte givit några egna forskarutbildningskurser utan de forskarstuderande måste läsa sina kurser vid andra institutioner alternativt följa individuella kurser med mycket egenstudier av litteratur. Seminarier för de forskarstuderande hålls under en heldag ungefär var tredje vecka. Andra se-

minarier äger rum inom universitetets forskningsprofil ”Sinnena och konsten”. De forskarstuderande deltar även i seminarier och konferenser inom sina respektive ämnesområden vid andra universitet och inom livsmedelsindustrin.

Fakultetsanslaget finansierar tre forskarstuderande och resterande fyra finansieras av externa medel från näringslivet. De olika finansieringsformerna leder till olika förutsättningar för olika forskarstuderande. Rollerna som anställda alternativt studerande kan variera och vara otydliga. De fakultetsfinansierade har upp till 20 procents institutionstjänstgöring i form av undervisning eller handledning medan de externt finansierade enbart undervisar efter särskilda överenskommelser. Vissa har högskolepedagogisk utbildning, andra inte. Denna kan inte tillgodoräknas inom forskarutbildningens begränsade kursdel vilket innebär att en del forskarstuderande har svårt att skaffa sig högskolepedagogiska meriter under sin forskarutbildning.

De forskarstuderande har ett gemensamt arbetsrum på institutionen, vilket fungerar som en mötesplats eftersom flera bor på andra orter, har tjänstgöring på andra lärosäten och arbetar på distans. Stämningen är god och man stöttar varandra i sina forskarstudier men det är en nackdel för den kritiska och kreativa miljön att de forskarstuderande är få och att flera inte har sin vardag på institutionen.

Rekommendationer

- Den vetenskapliga förankringen i grundutbildningen bör stärkas och den mångvetenskapliga karaktären bör definieras tydligare. Detta är viktiga förutsättningar för utbildningens utveckling på kandidatnivå och måste säkras innan man eventuellt går vidare och utvecklar en magisternivå.
- Integrationen mellan teori och praktik bör stärkas.
- Kvaliteten och den vetenskapliga nivån på kandidatuppsatserna behöver höjas. Handledare och examinatorer bör ställa högre krav på vetenskaplig förankring och språkbehandling.
- Utbildningsledningen bör reflektera över om nya former för examensarbete på ett bättre sätt skulle kunna examinera ämnets alla delar (estetik, vetenskap och praktisk färdighetsträning).
- Arbetet med att skapa en gemensam kunskapssyn bland såväl fast anställda som timanställda lärare med olika bakgrund bör intensifieras, t.ex. genom pedagogiska och vetenskapliga dagar där hela personalen kan diskutera mål och metoder.
- Högskolepedagogisk utbildning bör vara krav för samtliga lärare som deltar i undervisningen. Doktoranderna bör ges reella möjligheter att skaffa sig pedagogisk meritering.
- Studenternas kontakt med studenter från andra discipliner vid Örebro universitet bör öka, t.ex. genom samläsning i vetenskaplig metod och ekonomi.
- Antagningsprovet till grundutbildningen bör utvärderas.
- Andelen engelsk litteratur bör öka och fransk litteratur bör beaktas.

Bilaga I: Referensram

Bedömargruppen har utarbetat en referensram för utvärderingen. Den utgår från en tolkning av relevanta lagar och förordningar och de kvalitetsaspekter som tillämpas generellt vid Högskoleverkets utvärderingar.

Studenter

Lärosätena bör arbeta aktivt för breddad studentrekrytering i enlighet med högskolelagen (5 §) och ha en medvetenhet om mångfaldsfrågor. Det bör finnas en tanke bakom studentrekryteringen. Lärosätena bör t.ex. fråga sig: Vilka förkunskaper behöver studenterna? Vilken validitet har eventuella antagningprov? Vilka alternativa modeller skulle kunna prövas och vilka för- och nackdelar skulle de ha?

Söktrycket till utbildningarna är av vikt eftersom ett högt söktryck kan göra att de studenter som antas har goda förkunskaper. Om studenterna i något fall inte har tillräckliga förkunskaper, bör det finnas stödinsatser.

Samläsning med andra studentgrupper är i princip positivt. Genom samläsning kan olika yrkeskategorier få gemensam förståelse för ett ämne. Det gäller dock att studentgrupperna inte blir för stora, något som kan hända ifall man inför samläsning av huvudsakligen ekonomiska skäl.

Högskoleförordningen (1 kap. 4 och 14 §§; 3 kap. 9 §) föreskriver att studenterna har rätt att utöva inflytande över utbildningen, vara representerade i beslutande och beredande organ samt få del av resultatet av kursvärderingar. Informellt inflytande är positivt men kan inte ersätta formell representation. Vidare är det viktigt att studentrepresentanterna är valda och att de återför relevant information och diskussionsfrågor till studentgruppen i sin helhet.

Lärare

Akademisk grundutbildning bör per definition vila på vetenskaplig grund och syfta till att fortlöpande utveckla studenternas vetenskapliga förhållningssätt. Därför är lärarnas vetenskapliga kompetens viktig. Det gäller inte bara de fast anställda lärarna utan även handledare och externa föreläsare. Det är annars en risk att särskilt inom de aktuella ämnena att ovetenskapliga framställningar i populärlitteratur och media inte blir granskade i utbildningarna och därför okritiskt kan föras vidare. Lärosätena bör därför kvalitetssäkra alla lärares vetenskapliga meriter. Det är också viktigt att de externa lärarna inkluderas i utbildningsplaneringen och den pedagogiska utvecklingen samt att de är medvetna om uppdateringar i kursplaner och utbildningsmål.

Vid rekrytering av lärare är medvetenhet om mångfald viktig. Det gäller såväl kön som etnicitet, ålder och vetenskaplig bakgrund. Eftersom utbildningarna ska förbereda för övergång till yrkeslivet bör det finnas yrkeskompetens i lärarkåren.

För att lärarna ska kunna utveckla sin kompetens och sina vetenskapliga meriter krävs att de har möjlighet (inklusive tid) att utföra forsknings- och utvecklingsarbete. Lärarnas arbetssituation är därför en central fråga. För forskningsanknytningens skull bör professorer och forskningsaktiva lärare medverka på alla nivåer inom utbildningen, inte bara de högre nivåerna.

Lärarnas attityd till innovation och förändring är en nyckelfaktor eftersom denna smittar av sig på studenterna och deras lärande. Lärarna bör se förändringsprocesser som möjligheter snarare än problem. Det är också viktigt att lärarna visar engagemang och att de är tillgängliga för studenterna.

Doktorander¹⁸

Inom den akademiska världen är doktoranderna en viktig personalgrupp. Doktorandtiden innebär en möjlighet att utveckla sin högskolepedagogiska kompetens och tränas i akademisk undervisning. Samtidigt bör doktorandernas undervisningsplikt begränsas så att den inte går ut över forskningsuppgiften. Dessutom bör doktorandernas arbetsmiljö inklusive den fysiska miljön främja deras forskarutbildning.

Högskoleförordningen (8 kap) reglerar doktorandens rätt till individuell studieplan, handledning m.m. Ett fungerande handledar- och bihand-ledarsystem är en förutsättning för att forskarutbildningen ska kunna slutföras inom utsatt tid.

Det är ett tecken på akademisk frihet att en doktorand får välja sin forskningsinriktning själv. Samtidigt kan detta leda till en situation där doktoranden är för ensam om sin uppgift, i synnerhet om forskningsmiljön redan i sig är liten. För att utveckla doktorandernas förmåga att delta i vetenskapliga diskussioner, försvara sitt eget angreppssätt och utveckla vetenskaplig presentation av sin forskning, behövs det tillräckligt stora forskningsintresserade grupper, exempelvis om minst tio personer.

Mål och strategier

Mål och strategier kan ses på två olika nivåer: institutionsnivå och studentnivå. På institutionsnivå är det viktigt att utbildningarnas mål och syften är tydligt formulerade och uppföljningsbara. Det bör framgå vad lärosätena gjort för att följa upp målen. När institutioner planerar att expandera med nya program och kurser, bör en behovsanalys göras och planerna förankras med utbildningens avnämare. Utbildningen bör inte enbart grundas på lärarnas intressen eller på akademiska traditioner, utan institutionen bör också utföra kontinuerlig omvärldsbevakning för att få information om arbetsmarknadens nuvarande och framtida behov. Utbildningsplaneringen bör ske genom strategisk dialog, vilket dock inte innebär att avnämrintressen direktstyr utbildningens innehåll.

18. I denna rapport används termen doktorand synonymt med forskarstudierande. Frågor om antagning till doktorandtjänst och finansiering tas upp till särskild diskussion.

På studentnivå är det viktigt att målen formuleras i aktiva studentcentrerade termer, utefter vad studenten förväntas kunna efter genomgången utbildning. Färdighetsmålen för yrkesinriktade utbildningar bör fokusera på såväl intellektuella färdigheter som kommunikationsförmåga och praktiska färdigheter. Det bör finnas en medvetenhet både bland studenter och bland lärare om vilka målen är.

Utbildningsmiljö

För utbildningens genomförande bör utbildningarna ha en ändamålsenlig organisatorisk (fakultets-)tillhörighet och god relation till ledningen. Utbildningarna bör verka i en kritisk och kreativ miljö som kännetecknas av förändringsvillighet och medvetenhet om mål och strategier.

Forskning som sådan ingår inte i utvärderingen, men den vetenskapliga miljön bedöms i viss mån eftersom den är en förutsättning för att bedriva både forskningsbaserad undervisning och forskarutbildning. Forskningsmiljön bör vara stor nog för att uppnå en ”kritisk massa”. I små miljöer finns en fara att två grupper isoleras: forskare som enbart sysslar med vetenskap och lärare som tar hand om undervisningen. Då är det knappast möjligt att ge forskningsbaserad undervisning.

Infrastruktur

Studenterna bör erbjudas ett väl utrustat bibliotek för kurs- och forskningslitteratur och databaser för informationssökning samt handledning i att använda resurserna. Laborationssalar och kök bör vara moderna och ha för utbildningen relevant utrustning. Studenter och lärare bör även ha gott administrativt stöd.

Lärande, undervisningsmetoder och examinationsformer

Utbildningen ska bygga på och ge aktuella och gedigna ämneskunskaper. Den ska uppöva studenters förmåga att ta ställning i vetenskapliga frågor, att utvärdera resultat, information och sovra i informationsflödet.

Utbildningen, som ska förbereda för övergång till yrkeslivet, bör utformas i kontinuerlig kontakt med det omgivande samhället och ha praktiska inslag. Studenterna bör tränas i att använda svenska språket och ett främmande språk för att kunna informera och kommunicera med olika individer och grupper på ett klart och effektivt sätt. Social kompetens och kommunikationsförmåga bör synas i utbildningen och beaktas i undervisnings- och examinationsformer samt vara en del i den pedagogiska planeringen. Examinationen bör vara målrelaterad och omsorgsfullt utarbetad och ingå som en del i studenternas aktiva lärande.

Kvalitetsarbete, prestationsgrad och uppföljning

Utbildningen bör kontinuerligt utvärderas och utvecklas i nära samverkan med studenterna och det omgivande samhället. Studenterna bör spela en aktiv roll i kvalitetsarbetet, bl.a. genom kursvärderingar.

Prestationsgrad och genomströmning är kvalitetsmått, och lärosätena bör vara särskilt uppmärksamma på extrema värden. Låg prestationsgrad är en varningssignal, men även hög prestationsgrad kan vara negativt om detta är ett tecken på låg kravnivå. Ett visst inslag av studieuppehåll och avhopp är normalt, men lärosätena bör ha en medvetenhet om orsakerna.

Lärosätena bör göra uppföljningar för att se vad studenterna gör efter utbildningen. Det är viktigt att fakta inte bara samlas in utan att informationen har ett syfte och används i utbildningsplaneringen. Institutionerna bör vara medvetna om vad arbetsmarknaden efterfrågar och om det finns några trender i samhället som påverkar utbildningen.

Genus

I sin kommande yrkesutövning kommer studenterna att bära med sig de kunskaper, attityder och värderingar som de förvärvat under studietiden. Dessa kommer att reflekteras i rådgivning, genom sammansättning av kostplaner och måltider, via utveckling av nya produkter eller val av forskningsfrågor, genom utbildning och information via olika media om kost, dryck, hälsa och sjukdom liksom i arbetsledning och produktionsresultat. De utvärderade utbildningarna har därför ett ansvar för hur de påverkar människors beteende i avseenden som är viktiga för såväl individens som samhällets hälsa och välbefinnande. Mot den bakgrunden är genusperspektiv i likhet med jämställdhet och mångfald viktiga kvalitetsaspekter som bör beaktas i undervisning och litteratur samt i planering och uppföljning.

I utbildningen bör genusaspekter och genusforskningens resultat behandlas. Mäns och kvinnors erfarenheter och livsvillkor bör belysas i syfte att underlätta förståelsen för hur kön påverkar mänskligt beteende, normer och föreställningar på för utbildningen relevanta områden. Lärarkåren bör utbildas i genuskunskap, och sådan kunskap uppmärksammas vid rekrytering.

Jämställdhet

Chansen att båda könen erfarenheter tillvaratas ökar om såväl kvinnor som män är väl företrädade i lärarkår och studentgrupp, varför detta bör vara ett mål. Jämställdhetsarbete bland studenter och lärare, samt medvetenhet om könsfördelningens betydelse bland lärare och studenter regleras i högskolelagen (1 kap. 5 §). Högskoleverket¹⁹ har etablerat kriterier för effektivt jämställdhetsarbete. Här ingår att upprätta övergripande och långsiktiga policier för jämställdhet, och skilja mellan policymål och handlingsmål. Vidare bör tidsbestämda handlingsplaner följas och uppföljningen av jämställdhetsarbetet inordnas i den ordinarie verksamheten. Lärosätena bör också lägga upp långsiktiga strategier för rekrytering med syfte att uppnå jämnare könsfördelning.

19. Lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald – en uppföljning av Högskoleverkets utvärdering 1999/2000, (2003) Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2003:31 R)

Dessutom bör de tydliggöra männens situation i kvinnodominerade utbildningar och ta reda på vad som styr männens val.

Mångfald

Personliga vanor, som matvanor, är starkt kulturellt avhängiga. För att kunna föra effektiva dialoger med samhällsmedborgarna kring kost och välbefinnande krävs insikter i olika kulturers, klassers och religiösa gruppers levnadssätt och villkor. I en globaliserad värld är kunskaper om det mångkulturella samhället nödvändiga för alla som arbetar i sociala, vård- och serviceyrken. Möjligheten att skapa en fruktbar dialog med allmänheten ökar om studenterna också rekryteras ur socialt, etniskt och religiöst olika grupper. Andra viktiga verktyg att använda för att vidga studenternas egna erfarenhetsramar är ett dynamiskt kursplaneringsarbete, ett brett sökande efter praktikplatser, goda möjligheter till studentutbyte samt ett medvetet och kunnigt val av kurslitteratur.

Lärosätena bör således ha en medvetenhet om den betydelse etnicitet och kulturell tillhörighet har i undervisning, forskning och yrkesutövning. Till de åtgärder som bör vidtas hör upprättande av mångfaldsplaner och anonyma stickprovsundersökningar för att ta reda på sammansättningen av studentgrupperna ur etnisk och social synpunkt. Lärosätena bör också vidareutveckla olika former av förberedande utbildning i svenska och engelska för studenter med utländsk bakgrund i nära anslutning till akademiska studier, och individanpassad utbildning för invandrade akademiker. Lagen om likabehandling av studenter i högskolan ålägger alla lärosäten att arbeta målinriktat för att främja alla studenters lika rättigheter.

Internationalisering

Rörligheten i världen kräver att utbildningar är förankrade i ett internationellt sammanhang och har en medvetenhet om den globala omvärlden. Detta innebär bl.a. att utbildningen bör vara internationellt gångbar så att studenterna kan vara rörliga på den internationella arbetsmarknaden. Vidare bör utländsk forskning förekomma i litteraturen, som också bör spegla befolkningens internationella rörlighet och dess mångfald. Studenterna bör ges goda möjligheter till internationellt utbyte, inklusive praktik och examensarbeten. Information om utlandsstudier bör ges och avtal finnas så att studenterna kan tillgodoräkna sig utländska kurser när de kommer hem. Flexibilitet i kursläggningen är en viktig förutsättning. Även lärarna bör ges möjlighet till internationellt utbyte och lärare med annan bakgrund än svensk bör ingå i lärarkåren.

Litteratur och kursplaner

Högskoleförordningen (6 kap. 7 och 8 §§) ger föreskrifter för vad som ska anges i en kursplan respektive utbildningsplan. Litteratur bör väljas ut och användas på ett kritiskt granskande och övertänkt sätt. Av litteratur och kursplaner bör framgå vad den lokala profilen är och vad man ser som kärnan i utbildningen. Det bör finnas balans mellan teori och praktik. Tankar kring

studentens aktiva lärande bör synas både i målformuleringarna och i kursplanerna. Det bör framgå hur litteraturen ska användas inom kurserna och vilka krav som kommer att ställas på studenterna vid examination.

Litteraturen bör vara av god vetenskaplig standard och huvudböckerna lämpliga för kursernas mål. Engelska texter bör ingå eftersom utbildningarna är forskningsförberedande. Inom ämnet måltidskunskap bör franska språket beaktas.

Bilaga 2: Dietistprogrammets innehåll

Egenskaper	GU	UmU	UU
Organisatorisk hemvist	Sahlgrenska akademien, Medicinska fakulteten. Institutionen för klinisk nutrition har huvudansvar. Institutionen för hushållsvetenskap har samverkande ansvar.	Samhällsvetenskapliga fakulteten. Institutionen för kostvetenskap har huvudansvar.	Samhällsvetenskapliga fakulteten. Institutionen för hushållsvetenskap har huvudansvar.
Behörighetskrav	Ma B, Sh A, Nk B (alt. Fy A, Ke A, Bi A)	Ma B, Sh A, Nk B (alt. Fy A, Ke A, Bi A)	Ma B, Sh A, Nk B (alt. Fy A, Ke A, Bi A)
Examen och angivet huvudämne	120 p ger dietistexamen. 120 p + 10 p uppsats ger kandidatexamen i klinisk nutrition. 160 p ger medicine magisterexamen med huvudämnet klinisk nutrition.	120 p ger dietistexamen. (Huvudämne kostvetenskap.) 160 p ger filosofie magisterexamen med dietistinriktning.	120 p ger dietistexamen alt. filosofie kandidatexamen i huvudämnet hushållsvetenskap samt biämnet psykologi. 160 p ger filosofie magisterexamen med hushållsvetenskap som huvudämne och psykologi som biämne.
Uppsats/examensarbete	Dietistexamen efter 120 p innefattar inget examensarbete men man kan välja att skriva 10 p uppsats utöver de 120 p och då ta ut en kandidatexamen i klinisk nutrition. I 160 p ingår 20 p examensarbete.	Dietistexamen efter 120 p kräver ett 10-poängs examensarbete i kostvetenskap. För att erhålla magisterexamen 160 p krävs ytterligare 10 p uppsats i kostvetenskap.	Dietistexamen efter 120 p kräver C-uppsats på 10 p. För magisterexamen 160 p krävs ytterligare uppsats på 10 p alternativt 20 p om ingen uppsats skrivits inom programmets första 120 p.
Praktik	15 p klinisk praktik (inkluderar auskultation och fältdagar i storhus-håll och vårdavdelning).	10 p klinisk praktik under handledning och kontinuerlig återkoppling av dietist.	10 p klinisk dietetik + auskultation i termin 2 och 4.
Lokal profil	Naturvetenskap (humanfysiologi, biokemi, klinisk nutrition) betonas.	Dietetik som biämne. Dietistexamen och fil. kand kan tas ut efter 120 p. Möjlighet till valbar magisterutbildning.	Psykologi som biämne. Organisation av den kliniska utbildningen i olika praktikcentrum.
Definition av huvudämne	Vetenskapen om sambanden mellan kost och hälsa. Biokemi, fysiologi, livsmedelsvetenskap, nutrition, sjukdomslära, psykologi och beteendevetenskap utgör grunden för praktisk handling.	Kostvetenskap handlar om alla processer som sker i samband med människans möte med maten utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv.	Kostvetenskapen präglas av grundkunskap om näring, livsmedel, mat och måltiders betydelse för människan ur ett konsumtions- och samhällsperspektiv. Dietetiken präglas av tolkningen av dietistens profession, nämligen kost och nutritionsbehandling av sjukdom samt prevention av kostrelaterade sjukdomar.

Bilaga 3: Kurser inom området klinisk nutrition och nutrition inom ämnen och utbildningsprogram

Lärosäte	Nutrition	Klinisk nutrition
GU (AKN)	Näringslära 10 p Nutrition och fysisk aktivitet för ett friskare Sverige 5 p Kostundersökningsmetodik med näringsepidemiologi, fördjupning 5 p	Introduktionskurs 5 p Kostvanor och näringstillstånd 10 p Hälsöfrämjande arbete 5 p Klinisk nutrition I, 15 p Klinisk nutrition 2, 15 p Klinisk nutrition/klinisk praktik 15 p Näringsbehov/-tillstånd 5 p Specialiserad näringsterapi, 3 alternativ à 10 p Specialiserad näringsterapi, 3 alternativ à 5 p Fördjupningskurs klinisk nutrition 20 p
GU (IHu)	Näringslära 10 p Näringslära fördjupning 5p Näringslära 5–10 p.	Dietetik 10 p Tillämpad dietetik 0–3 p
KI	Näringsfysiologi/nutritionstatus 10 p Livsmedelskemi/livsmedelslära 5 p Nutritionsepidemiologi 5 p Nutritionstoxikologi 5 p Molekylär nutrition 10 p alt. Folkhälsonutrition 10 p Biokemisk och toxikologisk nutrition fdk 10 p Valfria pk/fdk inom Public Health Nutrition	Klinisk nutrition 5 p
UmU	Näringslära 5 p Kostvetenskaplig metod 4 p Kost och folkhälsa 6 p Kost och folkhälsa 8 p Kostvetenskaplig metod 2 p Nutrition/kostundersökning 4 p	Dietetik 5 p Dietetik A20, 20 p Dietetik B20, 20 p (inkl. 4 p vetenskaplig metod)
UU	Kostvetenskap A. Näringslära 20 p Kostsociologi och kostundersökningsmetoder 10 p	Dietetik BI, 5 p Dietetik BII, 5 p Dietetik BII, 10 p Dietetik CI, 5 p Dietetik CII, 5 p Dietetik CIII, 10 p Dietetik DI, 5 p Dietetik åldrande 5 p Dietetik barn 5 p

Bilaga 4: Forskarutbildningens innehåll

	GU	GU	KI	UmU	UU	ÖU
Antal	Klinisk nutrition – vårterminen 2004: 5 kvinnor, 3 män – forskarutbildningspraktikanter	Hushållsvetenskap – vårterminen 2004: 4 kvinnor, 0 män	Medicinsk näringslära – vårterminen 2004: 26 kvinnor, 12 män – externa bidrag viktiga – forskarutbildningspraktikanter	Kostvetenskap – vårterminen 2004: 3 kvinnor, 0 män – 2 finansierade av fakultetsmedel, 1 av institutionen	Hushållsvetenskap – vårterminen 2004: 6 kvinnor, 0 män (exklusive textilvervetenskap) – doktorandtjänst från start	Måltidskunskap – vårterminen 2004: 3 kvinnor, 4 män – 3 finansierade av fakultetsmedel, övriga har externa finansierare
Fysisk arbetsmiljö m.m.	– egen kontorsplats med dator – IHU:s bibliotek integrerades i fakultetsbibliotek i samband med flytten 2003	– egen kontorsplats med dator – IHU:s bibliotek integrerades i fakultetsbibliotek i samband med flytten 2003	– skrivbord, dator och tillgång till internet	– samtliga förmåner som de övriga anställda (dator osv.) – universitetsbiblioteket välutrustat	– tillgång till en egen dator – rummet delas med en annan doktorand – IHU:s bibliotek är begränsat. UU:s huvudbibliotek används	– bibliotek med måltidslitteratur – ett rum som en mötesplats på institutionen – kontakt med doktorander: e-post
Handledning m.m.	– nära kontakt mellan doktorand och handledare – individuella studieplaner uppdateras fortlöpande – prefekten utser handledare	– ett handledarlag med högst 4 personer – deltagande i forskningsprojekt – ett seminarium per månad	– individuell studie- och finansieringsplan – huvudhandledare och en eller flera bihandledare – ett seminarium varje vecka under terminstid – forskargrupperna ordnar s.k. journal clubs varje eller varannan vecka – krav på 20 p från forskarutbildningskurser	– forskarutbildningen gjordes om 2003 – tidigare: samhällsvetenskapliga kurskrav, men medicinskt projektupplägg – individuell forskarutbildningsplan ska godkännas av institutstyrelsen, revideras minst 1 gång/år	– individuell studie- och finansieringsplan – huvudhandledare och en eller flera bihandledare – inga egna forskarutbildningskurser – FoU-seminarier varannan vecka	– minst en bihandledare från doktorandens ursprungliga disciplin – behov av kurser i handledning och pedagogik för doktoranderna – individuella studieplaner uppdateras årligen
Arbetsituation	– undervisning i begränsad omfattning	– undervisning och/eller administration 20 %	– utbildningsbidrag samt 20 % assistenttjänst; doktorandtjänst efter halvtidskontroll – undervisningsfarenhet anses vara meriterande	– undervisning och/eller administration 20 %	– deltar i undervisning på grundutbildningsnivå, men inte mer än 20 %	– undervisning och/eller administration 0–20 %

	GU	GU	KI	UmU	UU	ÖU
Inflytande	Klimisk nutrition – forskarmöte ungefär varannan vecka – deltagande i internationella konferensen högt	Hushållsvetenskap – doktorand representan- ter i FoU-nämnden och in- stitutionsstyrelsen	Medicinsk näringslära – doktorandrepresentanter i forskarutbildningskommitté och institutionsråd	Kostvetenskap – för närvarande ingen dok- torandrepresentant i fakulte- tens doktorandråd – lunchmöte en gång/månad	Hushållsvetenskap – doktorander har vid sidan av forskarkollegiet ett eget doktorandråd	Måltidskunskap – FoU-kollegiet organis- erar seminarier med dok- torander – en plats i institutions- nämnden
Övrigt	– under de se- naste 10 åren: 7 disputationer – enligt dokto- rarna borde utvärderings- och kvalitetsarbete prioriteras	– 3 disputationer under 2002–03 – både monografier och sammanläggningsavhandling	– 25 % utlandsfödda dokto- rander – sammanläggningsavhand- ling minst 4 artiklar – ett starkt internationellt inslag	– första disputationen 2001, andra 2003 – kvalitativa metoder tidi- gare lägprioriterade – forskarasistent-tjänster planeras – forskargruppmöten varje fredag – lic-avhandling rekommenderas som en etapp	– 3 disputationer under 2002–03 – måltidsforskning – lic-avhandling som en etapp	– sammanläggningsavhandling rekommenderas (3 publi- cerade och 1–2 i manus- form samt en kapp)